

GELENEKSEL TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA 'ÇOCUK BİREY' İNŞASI: DRAM TÜRÜ DİZİLERDE ÇOCUK KARAKTERLER¹

Şadiye KOTANLI KIZILOĞLU²

Adem YILMAZ³

ÖZ

Geleneksel televizyon yayıncılığı bağlamında incelendiğinde, Türkiye’de en çok izlenen program türleri arasında televizyon dizilerinin olduğu görülmektedir. Medya-çocuk ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde ise televizyon dizilerinin problemleri varlığı dikkat çekmektedir. Özellikle dram türü dizilerde sürekli belirli niteliklerle izleyici karşısına çıkarılan çocuk karakterler birer ajitasyon kaynağı olarak kullanılmaya devam etmekte, ana ve yan karakter rolündeki çocuk özne, zorlu ve meşakkatli hayat hikayeleri içinde konumlandırılmaktadır. Aynı zamanda dram türü dizilerde yetişkin bir bireymiş gibi belli başlı özelliklerle sürekli aynı biçimde inşa edilen çocuk kimliği ‘acı’nın odağında kurgulanmaktadır. Kâr amaçlı politikalar ekseninde yayıncılık sürdüren özel televizyon kanallarında ise bu kurgunun varlığı dikkat çekici düzeydedir. Bu çalışmanın temel amacı, dram türü televizyon dizilerinde duygusal sömürü haline getirilen çocuk karakterlerin ‘birey’ olarak yer alış biçiminin sorunlu doğasını ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışma, dram türü yerli dizilere odaklanmakta, en çok takip edilen televizyon kanalları özelinde çocuk karakterlerin yer alış biçimini sorgulamaktadır. Çalışmada 2019 yılında en çok izlenen televizyon kanalları Atv, Fox Tv, Kanal D, Show Tv, Star Tv ve TRT 1’de haftalık yayınlanan ve çocuk karakterlerin yer aldığı dram türü diziler örneklem olarak seçilmiştir. Bu kanallarda 1990 sonrası dönemde yayınlanan 156 dram türü dizinin ilk üç bölümü niteliksel içerik analizi yoluyla incelenmiş, ana ve yan karakterlerde rol alan 365 çocuk karakter tespit edilmiştir. İnceleme sonucu elde edilen verilerde dram türü dizilerde ‘sorunlu bir çocuk birey’ algısının oluşturulduğu ve çocuk karakterlerin duygusal anlamda kullanılarak pazara sunulan bir nesne haline getirildiği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Dizileri, Dram Türü, Çocuk Karakter

Araştırma Makalesi

Research Article

² Dr. Öğretim Üyesi,
Gümüşhane Üniversitesi İletişim
Fakültesi, Gümüşhane, Türkiye
E-Posta
skotanli@hotmail.com
ORCID
0000-0002-2916-1807

³ Prof. Dr.,
Atatürk Üniversitesi İletişim
Fakültesi,
Erzurum, Türkiye
E-Posta
adem@atauni.edu.tr ORCID
0000-0002-8839-5582

Başvuru Tarihi / Received
18.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted

¹ Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Anabilim Dalında kabul edilen 669567 nolu “Televizyonda ‘Çocuk Birey’ İnşası: 1990 Sonrası Televizyon Dizilerinde Dramatik Ögelerle Kurulan Çocuk Söylemi ve Çocuk Karakterler” başlıklı tezden üretilmiştir.

CONSTRUCTION OF 'CHILD INDIVIDUAL' IN TRADITIONAL TELEVISION BROADCASTING: CHILD CHARACTERS IN DRAMA SERIES

ABSTRACT

When examined in the context of traditional television broadcasting, it is seen that television series are among the most watched program types in Turkey. When evaluated within the framework of the media-child relationship, the problematic existence of television series draws attention. Especially in drama series, child characters, who are constantly brought before the audience with certain qualities, continue to be used as a source of agitation. The child subject, in the role of the main and side characters, is positioned in difficult life stories. At the same time, the identity of the child, which is constantly constructed in the same way with certain characteristics such as an adult individual in drama series, is fictionalized in the focus of 'pain'. The existence of this fiction is remarkable in private television channels that broadcast on the axis of profit-oriented policies. The main purpose of this study, is to reveal the problematic nature of in which the way take place as 'individuals' of child characters who are made emotionally exploited in television drama series. In this context, the study focuses on domestic drama series and questions the way in which child characters are featured in the most followed television channels. The most watched television channels in 2019, Atv, Fox Tv, Kanal D, Show Tv, Star Tv and TRT 1 were selected as samples. Drama series with child characters, which are broadcasted weekly on these channels, were analyzed. The first three episodes of 156 drama series broadcast on these channels in the post-1990 period were analyzed through qualitative content analysis, 365 child characters who take part in the main and side characters have been identified. As a result of the examination, it was found that the perception of a 'problematic child individual' was created in drama series and the child characters were used emotionally and turned into an object presented to the market.

Keywords: Television Series, Drama Type, Child Character.

GİRİŞ

1990'larla birlikte Türkiye'de özel yayıncılığın başlamasıyla yerli diziler önemli program türlerinden biri olarak izleyiciyi ekran başında tutmanın en pratik ve kolay yolu haline gelmiştir. Ses getirecek tarzda konu ve olay örgüsüyle birlikte dikkat çekici karakterlerle izleyiciyle buluşturulan televizyon dizileri reklam pastasından pay kapmanın da önemli bir aracı olmuştur. Televizyon dizileri günümüzde en çok izlenen program türü olarak ekranlarda varlığını korumaya devam etmektedir. Nitekim araştırma bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir. TİAK (Televizyon İzleme Araştırmaları A.Ş.)'ın 2020 yılında yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre "Tüm bireyler" hedef kitlesinde, toplam izlenme payı en yüksek olan tipoloji türü "Diziler" (%29) , ikinci sırada ise "Çocuk Programları" (%22,1) gelmektedir. Diziler reklam sektörü için de hayati bir önem taşımaktadır. Öyle ki, 2020 yılında tam zamanlı kanallarda toplam 3.077.446 adet reklam

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

içerisinde adetsel olarak en fazla reklam yayınlanan program türü televizyon dizileri (%38,5) (TİAK, 2021) olmuştur. Kâr amaçlı politikalarla birlikte şekillendirilen televizyon dünyası, kazanç sağlayabilmek adına televizyon dizilerine, özellikle de dram türü dizilere ayrı bir önem vermektedir. Televizyonda yayınlanan diziler, türlerine göre incelendiğinde dram türünün diğer türlere göre ağırlıkta olduğunu görmek mümkündür.

İnsana has duyguların çokça yer aldığı ve işlendiği dram türü içeriklerde, yaygın olarak duyguların kimler aracılığıyla ya da ne/neler eşliğinde verilmeye çalışıldığı sistemin mantığını anlayabilmek için önem arz etmektedir. Nitekim verilen mesajlarla anlam üreten televizyon içerikleri aslında bir yandan da toplumsal karakter inşa etmektedir. Kimlere, hangi durumlarda, ne tür duygular beslemeliyiz? Hangi koşullarda, hangi karakterlerle duygu bakımından özdeşim kuralmalıyız? Özdeşim kurulan karakterle birlikte yaşanan duygusal durumlarda bizler ne tür tepkiler vermeliyiz? Anlatılan hikâyeden sıyrılıp gerçek yaşama döndüğümüzde bu duyguları ne şekilde yaşamalıyız veya yaşamalı mıyız? vb. soruları çoğaltmak mümkündür. Nitekim bu sorular özellikle çocuk karakterlere biçilen rolleri, onların hikayedeki konumlandırılma biçimlerini ve aldıkları pozisyonları anlamak için önemlidir. Bu bağlamda kurulan anlamlar televizyon dizileri özelinde incelendiğinde, aslında çocukların toplumsal manada anlamlandırılma biçimlerinin ne olduğu, nasıl bir bakış açısını yansıttıkları, serbest piyasa koşullarında çeşitli içeriklerle çocukların nasıl bir ürün haline getirildikleri, başka deyişle duyguları sömürecek şekilde bir araç olarak nasıl bir tüketim nesnesi haline dönüştürüldükleri ortaya konulmuş olacaktır. Bu kapsamda özel yayıncılık serüveninin Türkiye’de başladığı ilk yıllardan itibaren çocuk kimliğinin televizyon dizileri özelinde bu bakış açısından yola çıkılarak kurulmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca günümüzde de çocuk özne, izleyiciyi ekran başında tutmak için bir araç olarak kullanılmaya devam etmektedir. Başka deyişle, çocuk, dizi endüstrisinin kâr amaçlı politikaları çerçevesinde bu mecranın önemli bir ‘ürün’ü haline gelmiş bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle çocuklar, cinsiyet farkı gözetmeksizin içeriğin önemli bir ‘pazarlanan’ı haline gelmekte, çocuk özne içinde buldukları ya da konumlandırıldıkları zor yaşam koşulları, acılar, yokluklar, yoksunluklar ya da çaresizliklerle örülü yaşam

hikayesi ve buna eşlik eden trajik olaylar zinciri içinde özdeşim kurulması beklenen bir ‘nesne’ pozisyonunda kullanılmaktadır. Çocuk dünyası içinde çocuğa dair ne varsa onlarla konumlandırılması gereken çocuk özne, televizyon dünyasının rekabet koşullarıyla biçimlenmiş dünyasında trajik olaylarla örülü bir anlatım tarzı ile birçok ciddi sorunla baş etmeye çalışan bir konumda işlenmekte, ancak bu şekilde kendine yer bulabilmektedir. Ailesiyle birlikte huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi gereken çocuk yerine yetişkin duyguları, sorumlulukları ve problemleriyle baş etmeye çalışan bir çocuk profili içeriklerde daha fazla kullanılmakta, özellikle de dram türü dizilerde olmazsa olmaz bir anlayışla işlenmektedir. Bu anlayışın günümüz yayıncılığında da devam ettiğini görmek mümkündür. Dramatik anlatımın ve trajik öykülerin baş aktörü haline getirilen çocuk özne, merhamet ve acıma duygularının işlendiği dizilerin vazgeçilmez ögesidir. Nitekim izlenen, sevilen, takip edilen, tanınan ve duyguları paylaşılan özne, gerçek kimliğiyle değil, oynadığı karakterlerle özdeşleşilen çocuklardır. Örneğin 1980’li yıllarda filmlerin baş aktörü ve küçük ses yıldızları olan “Küçük Emrah” ve “Küçük Ceylan” lı filmler yerlerini 1990’lı yıllarda yine sesleriyle yıldızlaşarak dönemin şarkıcıları olarak öne çıkan ve çok tanınan “Küçük Onur” a ve “Küçük İbo” ya bırakmıştır. Söz konusu dönemlerde “*Acı Günler*”, “*Acı Günlerim*”, “*Küçük İbo*” gibi dizilerle melodram tarzı ile çocuk kahramanların dramatik hayatın özneleri olarak varlık göstermeye başladığını görmek mümkündür ve “*günümüzde melodram, her ne kadar bir sinema türü olarak kabul edilse de televizyon programları aracılığıyla evlerin içine kadar girmiştir*” (Ak, 2019:85). Bu karakterlerin televizyon ekranlarında varlık göstermelerinin en önemli nedenleri arasında çocuk yaşta olmalarına rağmen yaşadıkları olumsuzluklarla baş etmeye çalışan, yine de sevgiye ve ilgiye muhtaç olan bir profilde olmaları gösterilebilir. Nitekim duygusal yoğunluğu ile birbirinin benzeri hikayelerde kötü kader onların peşini hiç bırakmamış, çileli hayat ise alın yazıları olmuştur. 80’li yıllarda dramı filmler aracılığıyla izleyen seyirci, özel yayıncılığın başladığı 90’lardan itibaren her hafta diziler aracılığıyla dram içerikli hayat hikayelerini izlemeye başlamıştır. Diğer taraftan 90’lı yıllardan günümüze gelinceye dek dram türü televizyon dizilerinin en önemli karakterlerinin yine çocuklar olmaya devam ettiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda uzman pedagoglarca sürekli dillendirilen “birey çocuk”un medya ürünlerinde ele alınış ve

yansıtılış biçiminin problemleri bir alana evrilmiş olduğu düşüncesi çalışmanın odaklandığı konulardandır. Medya içeriklerinde yetişkin olarak ele alınan ve yetişkinliğe iliştilirerek bir anlamda “kullanılma”ya çalışılan bu “birey çocuk” anlayışıyla ana ve yan karakterleri çocuk olan dram türü televizyon dizilerinde sıklıkla karşılaşılmaktadır. Trajik olaylar eşliğinde sunulan çocuk özne, senaryoda yaşadığı acılarla hayat mücadelesi içinde yetişkinleştirilirken çocuk(luk) bu anlayışla birlikte anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu durumda çocuğun medyada yer alış biçimi fark edilmeden veya ettirilmeden problemleri bir alana evrilmektedir. Bu bağlamda olumsuz duyguların hangi bağlamda ve hangi rollerle birlikte yansıtıldığını tespit edebilmek adına dram türü dizilerin genel profilini belirlemek, çocuk öznelerin bu dizilerdeki yeri ve önemini saptamak açısından önemli görülmektedir. Bu bakış açısıyla birlikte bu çalışmada en çok takip edilen televizyon kanalları kapsamında dram türü yerli televizyon dizilerinde ana ve yan karakter şeklinde rol alan çocukların olay örgüsü içindeki durumları sosyo-kültürel ve demografik bağlamda genel olarak incelenmiş, dram türü dizilerde çocuk karakterlerin içeriklerde yer alma biçimleri örnekler eşliğinde ortaya konulmuştur. Çalışmanın konusu, televizyonda yayınlanan dram türü yerli dizilerde sorunlu bir alana dönüşen ‘çocuk birey’ inşası ve bu dizilerde çocuk karakterlerin yer alış biçiminin tespit edilmesi ile günümüz yayıncılığının bu çerçevede değerlendirilmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmada yerli televizyon dizilerinde çocuk merkezli acıma odaklı algının nasıl kullanıldığı dram türü diziler özelinde çocuğun yer alış biçimleriyle birlikte incelenmekte, ana ve yan karakterde rol alan çocukların ‘çocuk birey’ olarak nasıl konumlandırıldıkları bu perspektifle birlikte değerlendirilmektedir. Bu çalışma, 1990 sonrası özel yayıncılıkla birlikte vücut bulan bir anlayışın ve çocuk merkezli bakış açısının dram türü diziler özelinde sorgulanması ve günümüze kadar gelen problemlerin tespit edilmesi üzerinedir.

1. Televizyonda Bir Anlatı Olarak Dram Türü Diziler

Geçmişte siyasi ve toplumsal önemi dolayısıyla kalabalık bir izleyici topluluğunun aynı anda ve aynı ortamda yaşadıkları bir deneyim olan dram sanatı, günümüzde televizyon aracılığıyla tek başlarına ya da toplu halde bireylere ulaşmaktadır. Doğası gereği dış dünyayı sergilediği düşünölen dram sanatı ise

gerçekte yaşamı bir bütün olarak ele almaktadır (Efe, 1992: 19, 103). Nitekim *dünyanın taklitle yeniden üretilmesi* şeklinde tanımlanabilen drama, “gerçek” yaşamdaki durumlara ayna olmakta, günlük yaşamı yansıtmaktadır. Drama, zorunlu olarak gerçek hayatın pek çok özelliğini paylaşırsa da gerçekliğin ancak bir taklidi olduğu ve bunların ötesinde *basitleştirilen, sıkıştırılan, yeniden düzenlenen, geriye alınabilen ve tekrarlanabilen bir niteliğe* sahip olmaktadır (Esslin, 1991: 23). Bu bağlamda *televizyon, başta film olmak üzere sanatları kitleye görüntü ve ses düzeniyle ileten, küçük mekânlı etki birimleri ve görüntü çerçevesinin eni boyu hesaplanmış tek filmler, dizi filmler ve reklam filmleriyle iletişim ortamını yoğunlaştıran* (Tansuğ, 1982: 36) bir kitle iletişim aracı olarak her yaştan izleyiciye ulaşmayı hedefleyen bir yapıyla içeriklerini oluşturmaktadır. Bu içerikler arasında yerli diziler günümüz televizyon yayıncılığında en önemli içeriklerden biri haline gelmiş bulunmaktadır. Genel televizyon drama çıktısının büyük çoğunluğunu oluşturan diziler ve seriyaller televizyonun en ayırt edici biçimleridirler. Bu formatlar arasında bulunan ayrımlar geçmişte çok belirginken günümüzde bu tür bir ayrımdan söz etmek zordur. Nitekim dizi ve seriye formatları⁴ arasındaki sınırlar 1970’lerde belirsizleşmeye başlamıştır ve birbirine benzeyen bu iki format birbirlerinde bulunan olumsuzlulardan sıyrılarak olumlu özellikleriyle bir uzlaşma noktasında birleşmişlerdir. Günümüzde bu iki formatın birleşimi şeklinde karşımıza çıkan televizyon dramalarında her bölüm açılıp kapanan bir bölümü anlattığı gibi devam edegelen bir öyküyü de anlatabilmektedir. Programa bağımlı bir izler kitle oluşturulabilmek de bu devamlılık sayesinde olmuştur. Öyle ki, diziler artık bir zamanlar radyonun günümüzde ise televizyonun *para basma makineleri* haline gelmişlerdir ve televizyon endüstrisinin kitlesel üretim tekniğine yapıları gereği en uygun program türleridir (Mutlu, 1991: 198-201). Yayın teknolojisinin belirli bir düzeye ulaşmasıyla birlikte farklı türden içerikler önem kazanmaya başlamış, içeriğin önem kazanmasıyla da drama formatları televizyon programcılığında en

⁴ Dizi, aynı ana karakterlerin kimi zaman ortak paylaştıkları sürekli bir mekânda birbirinden farklı olay dizilerinden oluşan dramatik anlatılar bütünü olup, her bir bölüm bir bütün oluşturacak şekilde küçük bir televizyon filmi iken, seriye tanımı gereği bitimsiz olmakta, aylarca hatta yıllarca devam etme özelliği taşımaktadır. Seriyaldeki her bir bölümde kesintisiz bir öykü anlatılmakta, her bölüm öykünün en heyecanlı yerinde kesilmektedir (Dizi ve seriye arasındaki ayrımlar için bkz: Mutlu, 1991: 197-222).

önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Televizyon dramaları format ve anlatı teknikleri bakımından tiyatro ve sinemanın geleneklerinden büyük ölçüde yararlanmış, televizyon drama formunun toplumsal- kültürel anlamına yeni bir boyut kazandırmıştır (Mutlu, 1991: 85-86). Bu bağlamda Kaplan, yeni ve farklı bir kültürel dışavurum aracı olarak değerlendirdiği televizyonu, çağdaş toplumdaki en önemli *öykü anlatma aygıtı* olarak değerlendirmekte, tüm toplumdaki en merkezi kültürel dışavurum biçimi ve kurumu olması yönüyle de televizyonu hayati bir önemde görmektedir. Ona göre televizyon, pek çok toplumda başlıca öykü anlatma aracıdır. Örneğin televizyonda yayınlanan dram türü dizilerin her bölümünde genelde bir öykü anlatılır ve bu öykü, bölümün sonunda sona erer. Bir drama dizisinde herhangi bir bölümde herhangi bir öykü başka bir öykü tarafından kesintiye uğramaz, ayrıca dizilerde anlatılan öyküler sadece reklamlar tarafından bölünebilmektedir (Kaplan, 1992: 52, 61). Bu kapsamda dramatik bir araç olan televizyon, haber programlarından reality show programlarına, yarışma programlarından dizi filmlere kadar üretilen tüm içeriklerde kurguladığı dil sayesinde geniş bir izleyici kesimine ulaşabilme şansına sahiptir. Özellikle televizyon dizilerinde kurgulanan dramatik kurgulu dil sayesinde tarih, tarihi kişilikler, insani duyguları içeren birçok konuda oluşturulan hikâye, olay örgüsü ve karakterler dizinin çok fazla izlenmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsana özgü hemen hemen tüm duyguların dikkat çekici bir hikâye ile harmanlandığı dram türü televizyon dizilerinde kadınlar, erkekler, yaşlılar, gençler, yetişkinler, çeşitli toplumsal kültürler ve alt kültürler belirli bir ideoloji ve dünya görüşü çerçevesinde olay örgüsüne dâhil edilmektedir. Hikâye içinde çoğunlukla benzer rollerde konumlandırılan çocuk karakterler de belli bir bakış açısını korur nitelikte ve hemen hemen hep aynı profilde karşımıza çıkmaktadır.

2. Medya İçeriklerinde Sorunlu Birey Algısı İçinde Konumlandırılan Çocuk Özne

Tarihsel sürece bakıldığında, sosyo-kültürel değişim ve dönüşümlere, önemli toplumsal olaylara paralel olarak çocuk ve çocukluk kavramlarına çeşitli tanımlar getirildiği görülebilmektedir. Bu tanımlarla birlikte çocuk(luk) kavramına ilişkin çeşitli yaklaşım ve kuramlar geliştirilmiş ve bu kavram(lar)ın çeşitli disiplinlerde

önemli konular arasında yerini aldığı görülmüştür. Edebiyattan sosyolojiye, hukuktan psikolojiye kadar geniş bir alanda ele alınan çocuk(luk) günümüzde de ele alınması gereken, hakkında önemli çalışmaların yürütüldüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğüne bakıldığında, çocuk kavramının “*Küçük yaştaki erkek veya kız*”; “*Soy bakımından oğul veya kız, evlat*”; “*Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak*” ve “*Genç erkek*” şeklinde tanımlandığı görülmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>). 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oybirliği ile kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 1. Maddesi’nde ise çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılmıştır. Aynı şekilde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Anayasası metninde “*Sözleşmenin amaçları bakımından “çocuk” terimi 18 yaşın altındaki herkese uygulanır*” ibaresi ile 18 yaşının altındaki her birey çocuk olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla yasal olarak 18 yaşından küçükler çocuk olarak tanımlanmaktadır. Çocuk, sürekli değişen ve ilerleyen, olgunlaşma çağına olan birey olarak da nitelendirilmekte ancak çocuk kavramına değişmeyen bir tanım yüklenememektedir. Kültürel bağlamda değerlendirildiğinde ise çocukluk ergenlikle sona eren bir süreç olarak algılanmakta, modern toplumlarda yaşayan insanlara göre yaşamın açık ve seçik bir aşaması olmakta, çocuklar, bebekler ya da yürümeye yeni başlayanlardan ayrı olarak değerlendirilmektedir (Giddens, 2012: 215). Bu anlamda çocukluk kavramının çocukluk araştırmaları kapsamında günümüze gelinceye kadar değişik şekillerde anlamlandırılmaya çalışıldığını görmek mümkündür. Bu anlamlandırmalar incelendiğinde, çocukluk kavramının her dönemin kendi değerleri ve dinamikleri doğrultusunda biçimlendirildiği ve her toplumun çocuk(luk)u kendi toplumsal gerçekliği içinde yorumladığı görülmektedir. Örneğin Antik dönemde eğitilesi bir varlık olan çocuğun Orta Çağ’da adı yoktur. Bu dönemde çocuk, cennet ve cehennem arasında bir varlık ve annesinin göğsünü sömüren günahkâr küçük canavarlar olarak değersizleştirilmiş (Eraslan, 2019: 81-82) ve olumsuzlanmıştır. 18. yüzyıl, Batı’da çocukluk ile ilgili düşüncelerde önemli dönüşümlerin gerçekleştiği, çocukların *kusurlu yetişkinler* veya yetişkinlerin küçük bir modeli olmaktan kurtularak bağımsız bir aktör, başlı başına bir değer olarak kabul edilmeye başladığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Üstel, 2008: 11-12). 19. yüzyılda ise

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey’ İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

eğitimciler ve ahlakçılar çocuğun ahlaki gelişiminin ve davranışının güçlü bir biçimde yönlendirilmesini ve eğitilmesini savunmuşlardır. Gander ve Gandiner’in da ifade ettikleri gibi “*Bir ‘çocukluk dünyası’ yaratıldı ve hâlâ gelişmektedir*” (2004: 41). Günümüze gelinceye kadar çocuğun bir değer olarak algılanması sıkıntılı ve uzun bir sürecin ardından gerçekleşmiştir. Yeni bir görüş olarak çocukluk ise yetişkinlikten tamamen farklı olduğu ve olması gerektiği, yetişkin yaşamının yalnızca sınırlı bir versiyonu olmadığı görüşü ile ilk kez 17. yüzyılda sunulmuş, yalnızca o dönemde çocuklar ilk defa minyatür yetişkin gibi çizilmekten farklı olarak algılanmıştır. Çocuk, Batı’da 18. yüzyıl sonlarına doğru aile içinde önem kazanmış olsa da toplum hayatı içinde aynı önemi görememiştir. Nitekim doğanın bir hediyesi olan çocuğun nasıl algılandığı her zaman toplumsal, tarihsel bir bakış açısını yansıtmış, çocukluk ise *toplumsal bir yaratma* (Elkind, 2001: 15), *toplumsal bir kurgu* (Postman, 1995: 140) olarak değerlendirilmiştir.

Günümüzde çocuk(luk)un anlamı ve değeri incelenmek istenildiğinde, bu kavramın özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalarla ve 1990’larla birlikte görülen küreselleşmenin etkileriyle dönüşüm yaşayan aile ve toplum ile birlikte analiz edilmesi gerektiği görülmektedir. Ailenin ve toplumun çocuğa bakış açısı ve verdiği değer alınan kararlarda, toplumsal kurumların uygulamalarında, yasalarda veya toplumsal kurallarda kendini açığa vurmaktadır. Ayrıca çocuğa verilen anlam ve değer her ne kadar ilk dönem medya içeriklerinde toplumda olduğu şekliyle yer bulmaya başlamış olsa da piyasa mantığıyla hareket eden medya kurumlarında bu anlayış yerini olumsuzluklara bırakmıştır. Örneğin 90’lı yıllar Türkiye’nin tecimsel bir paradigma eşliğinde şekillenen ticari yayıncılıkla tanıştığı yıllardır ve birçok televizyon kanalı ardı ardına açılmaya başladıktan sonra yeni televizyon formatları da izleyiciyle buluşmaya başlamıştır. Bu formatlar içerisinde çocuk özne kendine biçilen rol ve kimliklerle bu mecrada yerini almış, araçsallaştırılan bir özne durumuna dönüştürülmüştür. Bu öznenin daha ilk yayınlardan itibaren çıkar elde etme güdüsüyle sorunlu bir şekilde ele alındığı ve işlendiği gözlemlenen ve sıkça ifade edilen olgulardan biridir. Öyle ki, yeni düzende oluşturulan birey anlayışı problemlili bir alana evrilmiş, bu alan içerisinde çocuk karakterler de kendilerine düşen payı almıştır. Bu payda çocuğa düşen görev ise izleyicide oluşturulmak istenen

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

acıma, üzüme, kederlenme vb. duyguların tetikleyicisi olma ve bu bağlamda da araçsal bir nitelik kazanmaktadır. Nitekim Gerbner vd. (2014: 376)'nin de dikkat çektiği gibi televizyonda yer alan karakterler televizyon dünyasının içinde doğmadıkları gibi bu karakterleri oluşturan insanlar belirli bir amaç için seçilmişlerdir. Bu amacın yapımcı televizyon kurumlarının ve patronlarının kendi amaçları için yararlı buldukları sembolik dünyada sahip olacakları yararlılık ilkesine, başka deyişle haber değeri veya hikâye değerine dayandığı ifade edilebilir. Hem haberlere hem de çok sayıdaki karakterlere bakıldığında bunların iş, iktidar, macera, cinsellik ve cinsiyet, gençlik ve yaşamdaki diğer fırsatların karakterleri olarak bu dünyanın içinde daha fazla yarar sağlayanlar olarak yer aldığını görmek mümkündür. Bu doğrultuda çocukluğun ya da çocuk kültürünün oluşturulmasında bugünün rekabetçi ideolojisinin izleri bulunmakta, çocuk gelecekle ilgili fantezilerimizi inşa ettiğimiz merkezi bir bölgeyi temsil ederken bir mücadele alanı (Paker, 2015: 135) haline gelmektedir.

Birey ve bireyleşme terimleri, günümüz anlam dünyasında çoğu kez bir insanı olumlamak veya insanın olumlu yönde gelişimini ifade etmek için kullanılmakta, birey denildiğinde kendini bulmuş, kendi gibi olan, kendi doğrularına göre yaşayabilen, özgürleşmiş biri akla gelmekte, bu özellikleriyle tanımlanmaktadır. Gerçek manada 'birey' denilebilecek kişinin özellikleri kendinden sorumlu olabilme, kendi gücüne dayanarak yaşayabilme, kendini geliştirerek ve yeterliliğini artırarak varlığını sürdürebilmeyi seçmiş olma (Çalpak, 2012: 199) şeklinde betimlenmektedir. Kimseye muhtaç olmadan, başka birine olan bağımlılık veya muhtaçlık durumundan kurtulma durumu olarak idealize edilen bireyleşme, otonom bir varlık olmaktan ziyade kendi iradesi ve kararları doğrultusunda yaşayabilme yetisini gerektirir. Nitekim bu özellikleri kazanmış olan her insanın bireyleşme yolunda önemli aşamaları kat edip, kendini diğer insanlardan olumlu manada ayırdığı da söylenebilir. Modern dünyanın özgür bireyleri bu bağlamda kendi kararlarını verebilen, birçok seçenek arasında özgür iradesiyle seçim yapabilen, kendi potansiyelini keşfedip bu potansiyel doğrultusunda kendini gerçekleştiren, bir anlamda herşeye gücü yeten seviyede olma durumu ile bilinmektedir. Başka deyişle, hayatla başa çıkabilecek bir duruma ve niteliğe erişen her insan 'birey' kategorisine dâhil edilmektedir. Bu

bağlamda çocuk öznenin aile ve çevresi tarafından yerleştirildiği kategori, beklentiler, geleceğe dair tasarımlar veya biçilen roller hep bu belirlenen özellikler nedeniyle sorunlu bir duruma evrilmektedir. Medyada, özellikle bir hikâye veya olay örgüsü içerisinde yer alan neredeyse her çocuk karakterde veya temsilde bu anlayışı görmek mümkündür. Diğer yandan bu durum öyle bir hale gelmektedir ki karakterlerin söylemleri bile bu doğrultuda biçilendirilmekte, bir anlamda ifadelere yerleşmektedir.

Türk Sineması'nda belirli konu ve karakterlerle başlayan ve izleyicilerin duygularına hitap edip onları bu boyutta yakalamaya çalışan bakış açısı günümüze kadar uzanmış, televizyonun önemli program türlerinden biri olan televizyon dizilerinin vazgeçilmez haline gelmiştir. Özellikle televizyonda yayınlanan yerli dizilerde rol alan çocuk karakterlerin yer alış biçimi incelendiğinde bu bakış açısını görmek mümkündür. Örneğin, yaşam öyküleri hep bir yoksunluk, yoksulluk, acı ve kaybetme üzerine tasarılan çocuk karakterler, çileci bir anlayış çizgisinde, sorunlarla dolu bir hayat hikayesine iliştilerle sunulurken senaryoda yazılanları harfiyen yaşamakta, izleyiciler ise çocuk karakterlerin yaşadıkları olay ve duygular üzerinden psikolojik olarak yakalanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda çocuk, medya tarafından araçsallaştırılırken bir nesne konumuna yerleştirilmektedir. Piyasa mantığı içinde hareket eden reklamlar da dâhil olmak üzere medya içerikleriyle topluma dayatılmaya çalışılan çocuk(luk), yetişkin dünyasına ait değer ve ilkeler, sorunlar ve kimi zaman da yetişkin giyim şekli, alışkanlığı ve davranış örüntüsü çerçevesine yerleştirilerek sunulmaktadır. Bu gayreti ve 'mış gibi' kurguyu çocuklarla yapılan yarışma programları, televizyon dizileri, reklamlar gibi medya içeriklerinde rahatlıkla görmek mümkündür. Bu haliyle de çocuk, kendine has özellikleriyle ve gerektiği biçimde değil, medyada olması gerektiği şekilde konumlandırılmakta, bu konumlandırmaya göre çocuğa rol biçilmektedir. Bu roller içinde en çok rastlanılan ve birçok araştırmacı tarafından ileri sürülen düşünce ise çocukların ajite edilerek duygusal bağlamda kullanılmasıdır. Acı(ma)nın dram türü yerli dizilerde duygusal bir etki unsuru olarak kullanılması, bir sektöre dönüşen dizi piyasasında sıradan bir şey haline gelmiş, diğer duygular gibi acı da bir amaç çerçevesinde kullanılır duruma evrilmiştir. Bu bağlamda acı(ma) duygusunun medya

ürünlerinde özellikle de dram türü dizilerde bilhassa çocuklar üzerinden dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Nitekim bu anlayış hemen hemen tüm hikayelere nüfuz etmiştir. Örneğin mutsuz bir yetişkin hikâyesi anlatılırken bile ana karakterin mutsuz bir çocukluk yaşadığına ilişkin göndermeler, çocuk(luk)un dizi senaryoları içinde duygusal öneminin boyutunu gösterir niteliktedir. Bu bağlamda acının bir temsili olarak çocukların dram türü dizilerde olmazsa olmaz öge haline geldiği gerçeğiyle birlikte çocukların bu anlamda acı(ma) duygusu eşliğinde trajik olay ve hikâyelerle birlikte yer alışı, çocuk öznenin hem psikolojik hem de toplumsala ilişkin bir kavram olarak medya ve çocuk ekseninde incelenmesini de zorunlu kılmaktadır.

3. Yöntem

“Yöntem, bir araştırma tasarımında “neyin, nasıl yapılacağını” açıklar (Erdoğan, 2012: 28). Bu çalışmada niteliksel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmış, dram türü dizilerden elde edilen veriler doğrultusunda çocuk öznenin hikâyede yer alma biçimi analiz edilmiştir. İçerik çözümlemesi, çizgi romanlar, sitcomlar, pembe diziler gibi belli iletişim biçimlerindeki rastlantısal bir örnekleme şiddet durumlarını, siyahların, kadınların, profesyonellerin tiplerini veya çeşitlerini ölçümleyen belli şeylerin yüzdesinin ölçülmesini içeren bir araştırma tekniğidir. Bu çözümlemedeki temel varsayım, iletilerin ve iletişimin araştırılmasının, bu mesajları alan kişilerin inanç veya değerler gibi bazı yönlerine ilişkin birtakım içgörüler sunmasıdır (Berger, 2018: 125). İçerik analizi yöntemi ile yerli dram türü dizilerde yer alan çocuk karakterlerin yaş ortalamaları, cinsiyetleri, hangi konu ve tema içinde yer aldıklarının tespit edilmesi ile çocukların hikayelerde hangi bağlamda konumlandırıldıklarına ilişkin bakış açısının ortaya konulması hedeflenmiştir. İçerik analizi, mesajda bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik “ikinci bir okumadır” ve içerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarsama/çıkarım esasına dayanmalarıdır. Bu tekniklerin hepsi, mesajlarda gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacını taşımaktadır. İçerik analizi, objektiflik-subjektiflik uçları arasında uzanan bir doğru üzerinde farklı noktalarda yer alan teknikler içermektedir. Bu teknikler incelenen konuya bağlı olarak frekans analizi, kategorisel analiz, değerlendirici analiz, olumsuzluk ya da ilişki analizi ve başka özel analiz teknikleri şeklinde kullanılmaktadır. Nitekim

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey’ İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

içerik analizi yöntemi, nicel ve nitel birtakım göstergelerden hareketle mesajlardan elde edilen sosyolojik, psikolojik, tarihsel, ekonomik vb. tür bilgilerin ötesinde bazı sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır (Bilgin, 2014). Bilindiği gibi modernleşmeyle birlikte çocuğun sosyal statüsü büyük ölçüde değişmiş, ailenin devamı niteliğinde ve ‘yetişkinleştirilmiş’ ya da ‘yetişkin minyatürü’ olarak görülen çocuk, bulunduğu yaşa özgü şekilde kendi özellikleriyle ele alınmaya, değerlendirilmeye başlanmıştır. Çocuk haklarının genişletilmesine ve çocuğa yönelik bakış açısının olumlu yönde değişim göstermesine rağmen geçen zaman içinde çocuğun hak ettiği değeri göremediği ve özellikle medya iletileriyle piyasa koşulları içinde bir ‘değer’ ya da ürün, nesne haline ge(tiri)ldiği görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada incelemeye alınan çocuk karakterler, yerli dram türü dizilerde yer alış biçimi, çocukların dizi içerisinde hangi bağlamda yer aldığı belirlenmesine yönelik bir bakış açısı temelinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda dizi film sitelerinin yanı sıra <https://www.youtube.com/?hl=tr&gl=TR>, <https://www.dailymotion.com/tr> gibi online video paylaşım siteleri ve televizyon kanallarının internet siteleri aracılığıyla ana ve yan karakterleri çocuk olan dram türü televizyon dizileri belirlenerek incelenmiştir.⁵ Çocuk karakterler cinsiyet, yaş grubu, aile yapısı ve sosyo-kültürel özellikler, toplumsal statü gibi belirli parametreler ışığında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda en çok izlenen televizyon kanallarında dram türü dizilerde rol alan çocuk karakterlerin profillerinden yola çıkılarak ‘inşa edilmekte olan’ çocuk özneye yönelik bakış açısı belirlenmeye çalışılmıştır. Ana ve yan karakterler seçilirken, dram türü dizilerin hikâyesi, konusu ve medya içeriklerinde diziyile ilgili çıkan haberler, yazılar ve yorumlar dikkate alınmıştır. İncelemeye alınan her dizinin ilk üç bölümü <https://www.youtube.com/?hl=tr&gl=TR> ve <https://www.dailymotion.com/tr> gibi video barındırma web siteleri ile örneklem kapsamına alınan televizyon kanallarının web sitelerinde bulunan dizi arşivlerine ulaşılarak izlenmiştir. Sözkonusu dizilerin ilk üç bölümünden sonraki dönemlerde yayınlanan dizi bölümleri ise başka çocuk karakterlerin diziyeye sonradan dâhil olma ihtimali üzerine taranmıştır. Karakterlerin özellikleri ayrıca <https://www.dizisi.info.tr/>, <https://www.diziler.com/>, <https://diziseti.tv/>, sinemalar.com,

⁵ Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen televizyon kanallarının arşivlerinde bulunan tüm diziler taranmış, sadece dram türü diziler inceleme kapsamına alınmıştır.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Anasayfa> gibi internet adreslerinden de yararlanılarak tespit edilmiştir. Türkiye’de yayın yapan ve en çok izlenen/beğenilen televizyon kanallarının (Atv, Star TV, Show TV, Fox Tv, Kanal D ve TRT 1) resmi web sitelerindeki dizi arşivlerinin tümü taranmıştır. Tarama sonucunda farklı türlerde toplamda 465 diziye ulaşılmış, 465 dizi arasında dram/a türünün adının geçtiği toplam 274 dizi olduğu tespit edilmiştir.⁶

3.1. Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, televizyonda yayınlanan dram türü yerli dizilerde sorunlu bir alana dönüşen ‘çocuk birey inşası’ ve bu dizilerde çocuk karakterlerin yer alış biçiminin tespit edilmesi ile günümüz yayıncılığının bu çerçevede değerlendirilmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmada acıma odaklı algının kullanıldığı dram türü yerli televizyon dizilerinde çocuğun yer alış biçimleri incelenmekte, ana ve yan karakterlerde rol alan çocukların ‘çocuk birey’ olarak nasıl konumlandırıldıklarına ilişkin veriler incelenmektedir. Bu çalışma, 1990 sonrası özel yayıncılıkla birlikte vücut bulan bir anlayışın ve çocuk merkezli bakış açısının sorunlarla dolu doğasının dram türü diziler özelinde sorgulanması ve günümüze kadar gelen problemlerin tespiti üzerinedir.

3.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, dram türü televizyon dizilerinde çocuk karakterlerin birey olarak yer alış biçimini ortaya koymak, bu yer alış biçiminin medyanın çıkarları doğrultusunda problemlili bir alana evrildiğini ve günümüzde de yaygın şekilde kullanıldığını göstermektir. Çalışmanın alt amaçları ise toplumsal bir bakış açısıyla şekillendirilen ve birey ya da yetişkin olarak görülen çocuk öznenin televizyon dizilerinde dramatik öğelerle hangi karakter ve rollerle birlikte şekillendirildiğini, hangi konular eşliğinde işlendiğini ortaya koymak, bu bağlamda çocuk öznenin piyasa mantığı içinde bir ürüne ya da nesneye dönüştürüldüğünü göstermek, medya ürünleri içinde dram türü dizilerin çocuk kavramına bakış açılarının sorunlu hale geldiğini ve bu dizilerde kullanılan söylemlerin ve

⁶ Çalışma kapsamında incelenen diziler 31 Mart 2020 tarihine kadar televizyon kanallarının arşivinde yer alan dizilerdir. Bu tarihten sonra yayından kaldırılan ve arşive düşen yeni diziler analiz süreci başladığı için incelemeye dahil edilmemiştir.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

karakterlerin ajitasyon yoluyla çocuk kimliğini kurmakta olduğunu ortaya çıkarmaktır. Ayrıca dram türü yerli dizilerde rol alan çocuk karakterlerin yaş ve cinsiyete göre dağılımını ortaya koymak, ana ve yan karakterleri çocuk olan dram türü dizileri yıllara göre, yayınlandığı televizyon kanalına göre dağılımını tespit etmek, dram türü dizilerde en çok işlenen temaları belirlemektir.

3.3. Araştırma Soruları

Bu çalışmanın konusu ve temel amacı doğrultusunda cevap aranan araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- 1990'lerden günümüze çocuk karakterlerin dram türü dizilerdeki oranı hangi düzeydedir?
- Özel yayıncılıkla birlikte ağırlıklı olarak dizi filmler aracılığıyla kurulmaya çalışılan çocuk kimliği, hangi karakterdeki roller ve özellikler doğrultusunda inşa edilmektedir?
- Özel yayıncılığın başlamasıyla birlikte çocuk kimliği medyada dramatik öğelerle kurulmaya ve izleyiciyi ekran başında tutmak için bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu bakış açısıyla günümüzde yayınlanan dram türü yerli dizilerde çocuğun ele alınışı nasıldır?
- Çocuk, sürekli trajik olaylar eşliğinde sunulmakta, senaryoda yaşadığı acılarla hayat mücadelesi içinde yetişkinleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda çocuk(luk) anlamlandırılmakta ve fark edilmeden veya ettirilmeden problemlerle bir alana evrilmektedir. Bu bağlamda 'birey' kavramı anlam değişikliğine uğratarak 'çocuk birey' kavramına nasıl evrilmekte, çocuk(luk) bir nesneye dönüştürülerek nasıl araçsallaştırılmaktadır?
- Kâr amaçlı politikalar çerçevesinde kullanıldığı düşünülen çocuk(luk) hangi roller aracılığıyla inşa edilmektedir?

3.4. Çalışmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olan evren, ortak özellikleri olan canlı veya cansız her türlü elemanı içerebilmektedir. Evren, çoklu elemanlardan oluşan bütünler için kullanılmaktadır. Örneklem ise belli bir

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalarda seçilen örneklem kümeler üzerinde yapılmakta, alınan sonuçlar ise ilgili evrenlerine genellenmektedir (Karasar, 2012: 109- 110). Bu çalışmanın evreni Türkiye’de yayın yapan televizyon kanalları, örnekleme ise 2019 yılında en çok beğenilen/izlenen/takip edilen televizyon kanalları (Atv, Fox Tv, Kanal D, Show Tv, Star Tv ve TRT 1) ile bu kanallarda 1990’lardan günümüze kadar haftalık olarak yayınlanan dram türü yerli televizyon dizileridir. Bu bağlamda televizyonda yayınlanan aksiyon, askeri/polisiye, bilim kurgu, çocuk, dini, fantastik, gençlik, gerilim, gizem, komedi, romantik komedi, korku, medikal, tarihi kişiliklerin işlendiği televizyon dizileri, konusu cezaevinde geçen ve günlük diziler çalışma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada Rastlantısal Olmayan Örneklem biçiminden Amaçlı Örneklem biçimi seçilmiş ve bu örnekleme türüne göre televizyon dizileri incelenmiştir. Amaçlı örnekleme önceden tanımlanarak belirlenmiş amaca uygun birimler inceleme için seçilmektedir (Erdoğan, 2012: 210). Bu çalışmada da ana ve yan karakterlerde rol alan çocukların olduğu dram türü diziler incelemeye alınmıştır.

3.5. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları, araştırmacının ideal gördüğü ve normal olarak yapmak isteyip de farklı sebeplerden dolayı vazgeçmek zorunda kaldığı şeylerdir. Sınırlılıklar, araştırmacının kendi bilgi, beceri ve olanaklarından gelebileceği gibi problem alanı, araştırma amaçları, yöntem ve öteki pratik zorunluluklardan da kaynaklanabilir. Araştırma bulguları, verilen sınırlılıklar içinde geçerlidir ve bu yüzden de varolan sınırlılıkların belirlenmesi gerekmektedir (Karasar, 2012: 73). Kuşkusuz Türkiye’de ulusal ve yerel yayın yapan birçok televizyon kanalı vardır ve bilindiği üzere bu kanallarda yerli ve yabancı olmak üzere farklı türlerde günlük veya haftalık periyotlarda televizyon dizileri yayınlanmaktadır. Bu çalışmada Türkiye kapsamında televizyonda haftalık olarak yayınlanan ve çocuk karakterlerin yer aldığı dram türü diziler örneklem olarak seçilmiş, çalışma bu anlamda sadece bu dizilerle sınırlı tutulmuştur. Ayrıca farklı televizyon kanalları arasından örneklem olarak seçilen kanallar Atv, Fox Tv, Kanal D, Show Tv, Star Tv ve TRT 1’dir. Bu kanallar, 2019 yılında en çok takip edilen televizyon kanalları olmaları nedeniyle örnekleme

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

dahil edilmişlerdir.⁷ Bu bağlamda birçok televizyon kanalı arasından en çok takip edilen kanalların seçilmesi, çalışmanın sınırlılıklarındandır. Diğer bir sınırlılık ise dizilerin yayın periyodu ile ilgilidir. Çalışmanın evren ve örnekleminde de belirtildiği gibi günlük diziler, medikal diziler, polis/askeri içerikli diziler, uzun soluklu diziler ve yabancı diziler çalışma kapsamına alınmamıştır. Adı geçen televizyon kanallarında yayınlanan haftalık dizilerle çalışma sınırlandırılmış, sadece çocuk karakterlerin yer aldığı dram türü diziler incelemeye dahil edilmiştir. Polisiye/askeri, tarihi kişilik, gençlik ve medikal içerikli dramalar her bölümde farklı bir olay örgüsü ele alındığı ve karakterler sürekli değiştiği için inceleme dışında tutulmuştur. Ayrıca *Aşk-ı Memnu* (Halid Ziya Uşaklıgil), *Dudaktan Kalbe* (Reşat Nuri Güntekin), *Evlerden Biri* (Orhan Kemal), *Fatih Harbiye* (Peyami Safa), *Hanımın Çiftliği* (Orhan Kemal), *Hıçkırık* (Kerime Nadir), *Huzur Sokağı* (Şule Yüksel Şenler), *Kalp Ağrısı* (Halide Edib Adıvar), *Kırık Hayatlar* (Halit Ziya Uşaklıgil), *Köprü* (Ayşe Kulin), *Kötü Yol* (Orhan Kemal), *Kurt Seyit ve Şura* (Nermin Bezmen), *Küçük Besleme* (Kemalettin Tuğcu), *Küçük Kadınlar* (Dünya Klasikleri), Kahperengi Kitabından Uyarlanan *Merhamet* (Hande Altaylı), *Samanyolu* (Kerime Nadir), *Yılanların Öcü* (Fakir Baykurt), *Üvey Baba* (Kemalettin Tuğcu), *Yaprak Dökümü* (Reşat Nuri Güntekin), *Tatar Ramazan* (Kerim Korcan) gibi edebiyattan (roman / hikâye) uyarlanan diziler ile yabancı diziler çalışma kapsamına alınmamıştır. Bu dizilerin yanı sıra 1477 bölüm ile *Beni Affet* (Show TV - 2011-2012/ Star TV (HD) - 2012-2018), 1702 bölüm ile *Unutma Beni* (Fox Tv -2008-2016) , 1287 bölüm ile *Deniz Yıldızı* (Fox Tv (HD) -24 Ağustos 2009-20 Haziran 2014 , Star TV (HD) (1 Eylül 2014-12 Haziran 2015), Show TV (HD) -7 Eylül 2015 - 16 Ekim 2015) gibi günlük yayınlanan diziler ile *Mahallenin Muhtarları* gibi uzun soluklu diziler ve *Ben Onu Çok Sevdim* (Atv-2013-2014) gibi tarihi kişilik işlenen dram türü diziler de bir yaşam hikâyesinden yola çıkılarak yazıldığı için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

⁷ Yeni nesil dijital medya araştırma ve CRM şirketi Adba Analytics, 1 Ocak 2019 – 15 Aralık 2019 aralığını dikkate alarak bir rapor hazırlamış, hazırladığı raporda, 2019 yılı içerisinde YouTube, Instagram, Facebook ve Twitter gibi dijital mecralarda yapılan tüm paylaşımlar içerisinde en çok konuşulan TV kanallarının ve dizilerin sosyal medya hesaplarının takipçi değişimini incelemiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre çalışma kapsamına alınan kanallar dijital mecralarda en çok konuşulan televizyon kanalları olmuşlardır (<https://www.adbaanalytics.com/2019un-en-populer-tv-kanallari-ve-dizileri-belli-oldu/>)

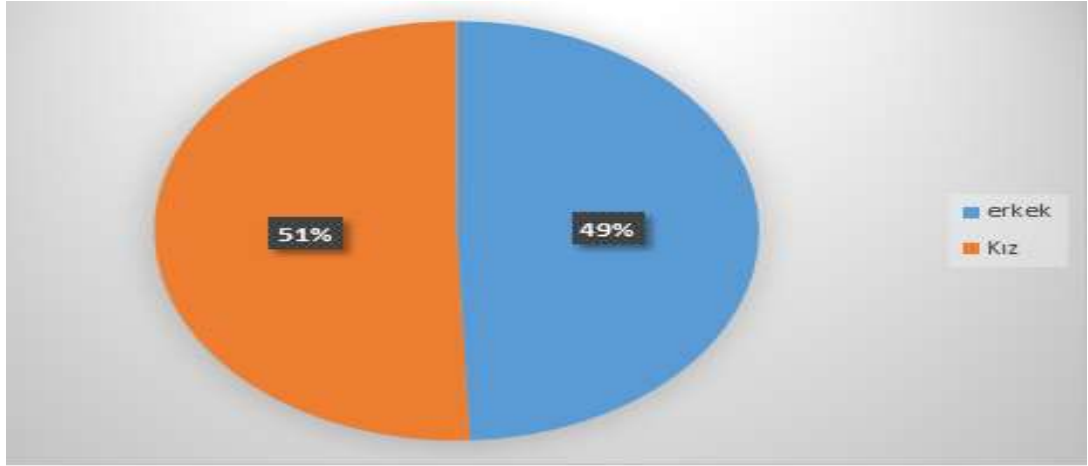
4. Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan arşiv taramasında dram türünün dâhil olduğu toplam 274 dizinin 156’sında çocuk karakterlerin (0-18 yaş arası) rol aldığı tespit edilmiştir.⁸ İncelemeye alınan karakterler 0-18 yaş arasındaki çocuk karakterlerdir. Karakterler ana ve yan karakterler şeklinde incelemeye alınmıştır. Ana ve yan karakterler, hikâyelerin inşa edildiği karaktere göre belirlenmiştir. Dizide rol alan çocuk karakterler üzerinden hikâye anlatılıyor veya dizi tanıtım sayfalarında ve dizinin konusunda çocuk karakter ön plana çıkarılmışsa ana karakter, ana karakterlerin yanında hikâyenin ilerlemesine katkı sağlayan ya da dizide çok fazla ön planda olmayanlar yan karakter olarak belirlenmiş ve aldıkları roller değerlendirilmiştir. Başka deyişle, dizi hikâyesi hangi karakter üzerinden ilerliyor veya hangi karakterle başlatılıyorsa o karakter daha çok ön planda olduğundan dolayı ana karakter, hikâyenin gidişatında ana karakteri ön plana çıkarmaya yardımcı olan karakterler ise yan karakter olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda incelenen 156 dizide ana ve yan karakterlerde rol alan toplam 365 çocuk karakter tespit edilmiştir. Bu karakterlerin cinsiyet durumlarına bakıldığında erkek çocukların sayısının 180, kız

⁸ Bu diziler Ayrı Dünyalar, Acı Günler/Acı Günlerim, İlişkiler , Küçük İbo, Unutabilsem, Aynalı Tahir, Deli Yürek , Sırlıklam, Hayat Bağları, Aşkına Eşkiya, Asmalı Konak , Kınalı Kar, Zerda, Bir İstanbul Masalı, Gurbet Kadını, Aliye, Bütün Çocuklarım, Çemberimde Gül Oya , Haziran Gecesi, Sahra, Yabancı Damat , Aşk Oyunu, Aşka Sürgün, Beyaz Gelincik, Gümüş, Hırsız – Polis, İhlamlar Altında, Binbir Gece, Ezo Gelin, Hatırla Sevgili, Hayat Türküsü, Sıla, Annem, Asi, Bıçak Sırtı, Elveda Derken, Elveda Rumeli, Son Bahar, Aşk Bir Hayal, Bir Bulut Olsam, Ezel, Kapalı Çarşı, Unutulmaz, Aşk ve Ceza, Ateşe Yürümek, Bitmeyen Şarkı, Elde Var Hayat, Fatmagül’ün Suçu Ne, İhanet, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Yer Gök Aşk, Adını Feriha Koydum, Anneler ve Kızları, Bir Çocuk Sevdim, Bir Ömür Yetmez, Hayat Devam Ediyor, Her Şeye Rağmen, Reis, Şüphe , Tek Başımıza, Umutsuz Ev Kadınları, Benim İçin Üzülme, Böyle Bitmesin, Kalbim 4 Mevsim, Karadayı, Kayıp Şehir, Son, Sultan, Suskunlar, Güneşi Beklerken, İnadına Yaşamak, İntikam, Karagül, Kayıp, Medcezir, Hayat Yolunda, Alın Yazım, Bana Artık Hicran De, Benim Adım Gültepe, Ezra, Hatasız Kul Olmaz, Kaderimin Yazıldığı Gün, O Hayat Benim, Paramparça, Şeref Meselesi, Urfalıyam Ezelden, Üç Arkadaş, Kırgın Çiçekler, Güneşin Kızları, Asla Vazgeçmem, Aşk Zamanı, Bedel, Bir Deniz Hikâyesi, Eve Dönüş, Kara Ekmek, Kara Sevda, Poyraz Karayel, Racon: Ailem İçin, Sen Benimsin, Serçe Sarayı, Kış Güneşi, Yeter, Anne, Adını Sen Koy, Aşk ve Mavi, Bana Sevmeyi Anlat, Hayat Şarkısı, Kalbimdeki Deniz, Kanıt: Ateş Üstünde, Kördüğüm, Oyunbozan, Adı Efsane, Babamın Günahları, Bir Deli Sevda, Bu Şehir Arkandan Gelecek, Cennetin Gözyaşları, Dayan Yüreğim, Evlat Kokusu, Fazilet Hanım ve Kızları, Hayat Sırları, İstanbullu Gelin, Kadın, Kanatsız Kuşlar, Kara Yazı, Kırlangıç Fırtınası, Kızlarım İçin, Seni Kimler Aldı, Son Destan, Adı: Zehra, Ağlama Anne, Avlu, Bir Deli Rüzgâr, Bir Litre Gözyaşı, Bir Umut Yeter, Elimi Bırakma, Gülperi, Nefes Nefese, Sen Anlat Karadeniz, Servet, Bir Zamanlar Çukurova, Bir Aile Hikâyesi, Canevim, Çocuk, Kuzgun, Leke, Tek Yürek, Vurgun, Benim Adım Melek, Şampiyon, Hercai, Sefirin Kızı, Zümrüdüanka, Gel Dese Aşk, Babil, Yeni Hayat şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

çocukların sayısının ise 185 olduğu görülmüştür. Şekil 1'de çocukların cinsiyete göre durumu oransal olarak gösterilmiştir:

Şekil 1

Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterlerin Cinsiyete Göre Dağılım Oranı

Şekilde görüldüğü gibi her ne kadar kız çocuklarının sayısı nispeten daha fazla görünse de, hem kız hem de erkek çocuk karakterlerin oransal olarak birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir. Oranlara bakıldığında cinsiyet farketmeksizin çocukların dram türü dizilerde önemli bir yer işgal ettiğini söylemek mümkündür. Çocuk karakterlerin yaşları ise dizide geçen diyaloglardan ve dizinin yayınlandığı yıl gerçek hayattaki doğum tarihleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Hiçbir bilgiye ulaşılamayan durumlarda tahmini yaş aralığı belirlenerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu yaş aralıklarına göre çocuk karakter sayıları ve dağılımları Şekil 2'deki gibidir. Yaş aralığına göre dağılım eğrisi ise Şekil 3'te gösterilmektedir:

Şekil 2

Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterlerin Yaş Aralığına Göre Sayısal Durumu

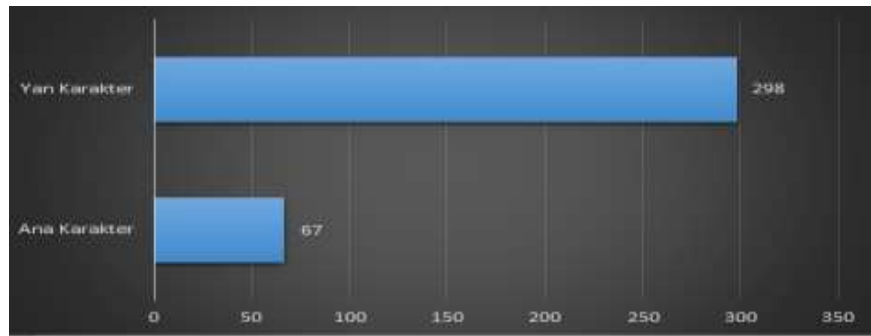
Şekil 3

Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterlerin Yaş Aralığına Göre Yoğunluğu

Şekiller incelendiğinde çocuk karakterlerin 5-8 yaş arasında ve 15-17 arasında yoğunlaştığı, diğer yaş gruplarında ise sayıların birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir. Ana ve yan karakterlerin dram türü dizilerde yer alma durumu incelendiğinde ise açık bir fark göze çarpmaktadır. Öyle ki, yan karakterlerin sayısı ana karakterlerin sayısından bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bu durum hikâyenin ilerlemesi noktasında çocuk karakterlerin bir yardımcı öge olarak kullanılmasının önemini gösterir niteliktedir.

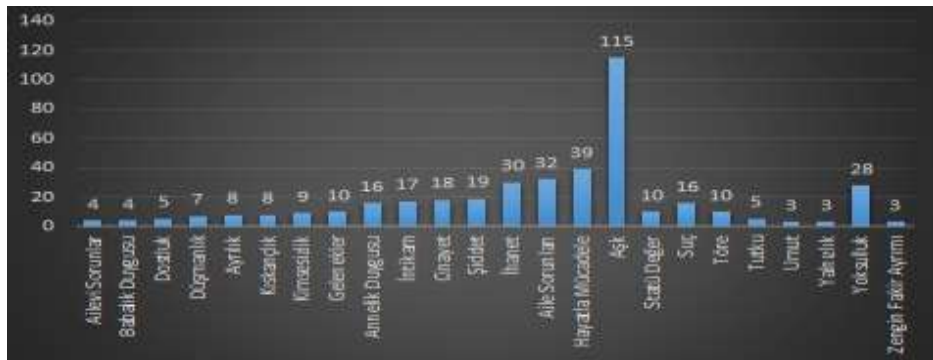
Şekil 4

Dram Türü Dizilerde Ana ve Yan Karakter Rolündeki Çocuk Karakterler

Dram türü televizyon dizilerinde ana ve yan karakterler şeklinde yer alan çocuk karakterlerin içinde bulunduğu hikâye ve olay örgüleri, dizinin konusu ve teması çeşitlilik arz etse de oransal olarak bakıldığında bazı konu ve temaların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Birbirinden farklı üç ve daha fazla dizide yaygın olarak öne çıkan temalar ise Şekil 5'teki gibidir:

Şekil 5

Çocuk Karakterlerin Yer Aldığı Dram Türü TV Dizilerinin Sayısına Göre İşlenen En Yaygın Temalar

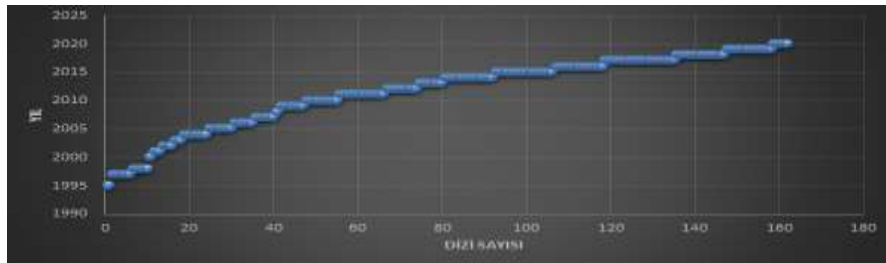
Şekil 5 incelendiğinde en yaygın temaların annelik duygusu, intikam, cinayet, şiddet, ihanet, aile sorunları, hayatla mücadele, aşk, yoksulluk ve suç ile ilgili olduğu görülmektedir. 115 dizide aşk konusu, 30 dizide ihanet, 32 dizide aile sorunları, 39 dizide hayatla mücadele, 28 dizide yoksulluk temaları en baskın konular olarak göze çarpmaktadır. Çocuklar, bu temalarda genellikle yan karakter olarak kullanılmakta, hikâyenin ilerlemesinde gerek hayat hikayeleriyle gerekse yetişkin karakterlerin mutsuz geçen çocukluğuna yapılan göndermelerle birlikte dramatik bir unsur haline

getirilmektedir. Örneğin, en yaygın tema olan aşk ile ilgili hikâyelerde çocuklar ya evlilik dışı bir ilişkinin istenilmeyen unsuru ya da eşlerden terkeden tarafın terk edilen tarafa yıllar sonra kötü bir sürprizi olmaktadır. Diğer yandan çocuk karakterlerin aşk duygusu beslediği, bir akranına sevgi duyduğu durumlarla da karşılaşmaktadır. Hayatla mücadele konusu, çocuk karakterin yetişkinlikte de yaşadığı bir durum iken, yoksulluk önünde sonunda yaşadığı bir talihsizlik olarak hep vardır. İhanet, dizilerde ana veya yan karakterlerin yaşadığı ve olay örgüsünde dikkat çekici düzeyde yer aldığı bir durumdur. Çocuk karakterler, ailede yaşanan olumsuz durumlardan en çok etkilenen taraftır. Aile içi şiddet, yoksulluk, kavga, tartışma, kimi zaman cinayet, bazen çekişmenin ortasında kalan en zayıf taraf olarak, bazen ağlayan, bazen acı çeken, bazen sokaklara düşen, bazen de yetimhaneye bırakılan çocuk karakterler en acıklı halleriyle bu dizilerde yer almaktadır. İzleyicinin acıma duygusuna hitap eder tarzda olay örgüsüne dâhil edilen bu karakterler, içinde buldukları acıklı durumları anlatır ve zayıf yanına vurgu yaparcasına ses, kamera hareketi, müzik veya söylemler eşliğinde çeşitli melodramatik unsurlarla yansıtılmaya çalışılmaktadır. Tüm olumsuzlukların ortasında kalan ve en çok da yaşadığı mutsuz duygu halleriyle hikâyede yer alan çocuk karakterler, ana karakter olmasalar da mutlaka olay örgüsünün bir parçası olarak hep vardır. Örneğin çocuk karakter zengin ve mutlu bir aileye sahip olsa da günün birinde mutlaka evlatlık olduğu ortaya çıkar; aile üyelerinden birinin yaşadığı olumsuz durumdan en çok çocuk karakter etkilenir ve onun tarafından olumsuz duygular yaşanır; zengin ve mutlu bir hayatı olsa da günün birinde ya hastalık nedeniyle yaşam tarzı değişir ve kötüye gider ya da kaza veya cinayet sonucu ailesini kaybeder. Kimisi de zengin ancak otoriter, kontrolcü bir ailede mutsuz bir hayat yaşamak zorunda kalır. Aynı şekilde engelli, ya da ameliyat zorunluluğu bulunan ancak maddi durumu yetersiz olan veya fiziksel/psikolojik şiddete maruz kalan çocuk karakterler de dram türü dizilerin merkezinde olacak şekilde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Özetle, aslında yetişkinlerin yaşaması gereken duyguları ve rolleri ana ve yan karakterlerde olan çocuklar dizilerde deneyimlemekte, dram türü dizilerdeki bu çocuklar bir yetişkin gibi söylemler eşliğinde ve yaşam hikâyesi içinde duygusal anlamda sürekli kullanılmaktadır. İncelenen dizilerdeki çocuk karakterlerin neredeyse hemen hemen hepsi aileden ayrı, anne babası olmayan ya da anne ve babasından sadece birini kaybeden öksüz veya

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

yetim çocuklardır. Bu bağlamda dram türü dizilerde ana ve yan karakterler olarak yaşadığı duygu durumlarıyla yetişkinleştirilmeye çalışılan çocuk özne/bireyin, acıklı olayların merkezine alınarak her ne konuda olursa olsun kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra dram türü dizi sayısının, ana ve yan rollerde yer alan çocuk karakterlerin sayısından oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki, 156 dizide toplamda 365 çocuk karakter kullanılmıştır. Çocuklar genellikle acı, keder, mutsuzluk, talihsizlik, terkedilmişlik, yoksulluk, kimsesizlik, hastalık ya da olumsuz olayların kurbanı olarak dram türü dizilerde varlık göstermektedir. İnceleme kapsamına alınan dizilerin yayımlandıkları televizyon kanalları yıllara göre analiz edildiğindeyse dram türü yerli dizilerin 90'lı yıllardan itibaren her geçen yıl arttığı, 2000'li yıllardan sonra da yine artan oranda bir eğilim gösterdiği dikkat çekmektedir. Şekil 6 incelendiğinde, dram türü dizilerin 1995 yılından itibaren peyderpey, 2005 yılından sonra ise dikkate değer bir düzeyde sayılarının artarak devam ettiği görülmektedir:

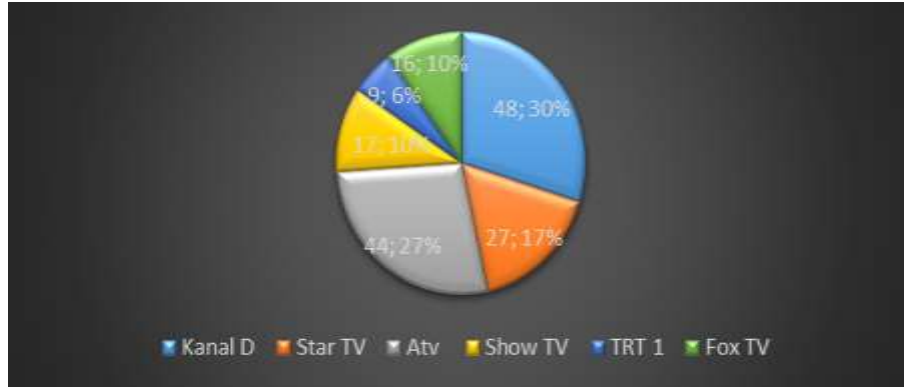
Şekil 6

Yayımlandıkları Yıllara Göre Çocuk Karakterlerin Dram Türü Dizilerdeki Dağılımı

Çalışma kapsamında incelenen ve çocuk karakterlerin yer aldığı dram türü dizilerin yayımlandıkları televizyon kanallarına göre dağılımı ise Şekil 7'deki gibidir:

Şekil 7

Çocuk Karakterlerin Olduğu Dram Türü Dizilerin Yayınlandıkları Televizyon Kanallarına Göre Dağılımı

Şekil 7’de görüldüğü gibi, 48 dizi ile %30 oranına sahip Kanal D dram türü dizilerin en çok yayınlandığı kanaldır. Kanal D’yi “*Dizi, Atv’de izlenir*” sloganıyla yayın yapan 44 dizi ile %27 oranına sahip Atv izlemektedir. Üçüncü sırada yer alan Star TV 27 dizi ile %17 oranına sahipken, Show TV ve Fox TV %10 ile birbirlerine yakın oranlarda bulunmaktadır. %6 oranıyla kamu yayıncılığı yapmakla görevli olan TRT 1 ise en az orana sahip televizyon kanalı olarak dikkat çekmektedir.

Özel yayıncılık kapsamında yayın yapan televizyon kanalları ile kamu yayıncılığı yapan ulusal kanal arasındaki bu fark elbette tesadüfi değildir. Nitekim, reklam pastasından pay aldığı nispette büyük kazançlarla yayıncılığını sürdüren özel televizyon kanalları, izlenilecek ve gelir getirebilecek her konu ve karakteri çekinmeden kullanabilmektedir. Toplumda en savunmasız olarak görülen ve duygusal yönden en hassas olan çocuklar da kuşkusuz bundan payını almaktadır. Diğer yandan Türkiye’nin kamu yayıncılığı yapmakla görevli tek kurumu olan TRT’nin de bu tabloda yer alması, çocuğun dizilerdeki konumunun çok fazla değişmediğini de gösterir niteliktedir. Son dönemde yayınlanan dizilerde benzer bakış açısının devamını görmek hala mümkündür. Örneğin 1 Kasım 2022 tarihinde yayımlanmaya başlayan ‘*Yürek Çıkmazı*’ adlı dizide şiddet, alkolizm, kişilik bozukluğu ve pişmanlığın uçuruma sürüklediği bir adam(baba), tırnaklarıyla yaşama tutunmaya çalışan bir kadın (anne) ve çocuklarının *gerçek* hikayesi anlatılmaktadır (<https://televizyongazetesi.com/yurek-cikmazi-dizisinin-yayin-gunu-ve-yayin-tarihi-belli-oldu/1340672>). Dizinin hikayesi genel olarak çocukların yaşadığı travmatik olaylar üzerinden anlatılırken, aile içinde yaşanan mutsuz çocukluğun yetişkin

olduktan sonra da olumsuz etkileri sık sık flashback (geriye dönüş) yapılarak izleyiciye aktarılmakta, sahnelerde anneleriyle birlikte çocukların çektikleri acı gözyaşlarıyla harmanlanmış biçimde sunulmaktadır. Diğer bir örnek ise yine çalışma kapsamına alınan ve Turkuvaz Medya Grubu bünyesinde Türkiye’de yayın yapan ulusal televizyon kanallarından biri olan atv’dir. Genellikle dizi ve filmleriyle ön plana çıkan bu kanalda 13 Ocak 2022 tarihinde ilk bölümüyle ekrana gelen ‘*Ateş Kuşları*’ dizisi, 2000 yılına girerken çocukları dilendiren bir adamın elindeki Ali, Mercan, Zıpkın, Sabit ve Kara isimindeki 5 sokak çocuğunun hikayesi anlatılmaktadır. *Dünyanın tüm kalleşliğine meydan okurcasına kardeş olmayı başaran, tutunacak kökleri olmadığı için birbirlerine tutunup kendilerine köksüzler* (<https://www.atv.com.tr/ates-kuslari/1-bolum/izle>) diyen bu çocukların hikayeleri, büyüseler de çocuklukları üzerinden anlatılmaya devam etmektedir. Dizide zengin ailesinden kaçırılan ve sokak çocukları arasında büyümek zorunda bırakılan karakter (Gül Ayşe) de bebeklikten itibaren yaşadığı sıkıntılar, yokluk ve yoksunluklarla hikâyenin önemli bir taşıyıcısı olmaktadır.

Çalışma kapsamında analiz edilen dizilerin incelemeye alınan bölümlerinde çocukların hangi bağlamda ve hangi özellikleriyle dizide rol aldıklarına yönelik belirlenen kodlar, çocuğun duygusal yönden nasıl araçsal hale geldiğini gösterir niteliktedir. Bu kodlar bazı dizilerde birebir benzerlik gösterirken bazı dizilerde küçük de olsa farklılık arz etmektedir. Ancak çocuğa yönelik bakış açısının genel itibarıyla aynı olduğu görülmekte, ailesiyle birlikte mutlu, huzurlu, hiçbir problemi olmayan, sağlıklı ve yaşam koşulları çocuğun büyüüp gelişmesi için elverişli vb. olumlu özellikleri olan bir hikâyeye rastlanılmamaktadır. Çocuk zengin bir ailesi olsa bile mutlaka ya ebeveynlerinden birini kaybetmiştir ya evlatlık verilmiştir ya da istenilmeyen birlikteliğin günahı olarak dünyaya geldiğinden başka bir aileye ya da çocuk yuvasına verilmiştir. Bu mantığı farklı versiyonlarıyla birçok dizide görmek mümkündür. Çocuklar hep mutsuzluk, yoksulluk ve yoksunluk içinde, hep bir arayış içinde ve yetişkin sıkıntıları ve dertleriyle birlikte acı çekmekte, hayatın yükünü tek başına omuzlamakta, çoğu zaman da yetişkinlerin yapmaları gereken şeyleri yapacak meziyette ve duyarlılıkta yansıtılmaktadır. Olumsuzluklar içinde resmedilen bu ‘yetişkin’ çocukların yaşadıkları sıkıntı ve acıyla dolu yaşam hikayeleri izleyicide

duygusal bir etki bırakabilmekte, senaristler ve yapımcılar da bunu bildiği için hep aynı hikayeler üzerinden çocuk özneyi hikayelerde ‘var etmeye’ çalışmaktadır. Bu şekilde varlık gösteren çocuk karakterler dizilerin bir ‘ürün’ü, diğer bir deyişle nesnesi haline gelebilmektedir. Nitekim çalışmanın yürütüldüğü dönemde görüşülen senaristler de bu gerçeği kabul etmekte, çocuğun medya ürünlerinde bir reyting aracı olarak kullanılmasını doğrulamaktadır. Örneğin senarist Berfu Ergenekon, Japonyadaki *Mother* dizisinden uyarladıkları *Anne* dizisinde 10-11 bölüm birlikte çalıştıktan sonra kendini ifade edemediği ya da kendisinin baktığı noktadan yapımcıların artık bakmadıklarını, kısacası hikâyede bakış açılarının değiştiğini gördüğü için diziyi devam etmediğini ve diziyi bıraktığını belirtmiştir. Bu bağlamda genelde senaristlerin bakış açısının değiştirilmeye çalışılması ya da tamamen başka bir noktaya götürülmek istenmesi, daha özelde ise karakter, inanç veya değerlerin çıkar amaçlı kullanılmak istenmesi senaristlerle yapımcı ya da televizyon kanallarının yollarını ayırmasına neden olmaktadır. Kimi zaman da senarist bir orta yol bulmaya, tarafların istediklerini uygun şekilde senaryoya yansıtmaya çalışmaktadır. Berfu Ergenekon bu durumu kendi çalışma prensiplerine göre özetlemekte ve *Anne* dizisinin senaristliğini neden bıraktığını şöyle açıklamaktadır: “...*Anne* dizisinde (yapımcının) merkeze aldığı ajitasyonun ve o çocuğun çektiği acının reyting getirdiği idi, ben de bunun reyting getirmediğini iddia ettim. Onlar (yapımcı) “hikâyeye buradan devam edeceksin” dedi. Ben de “yazarım, ben buradan devam etmek istemiyorum” dedim. Hem doğru bu, hem de reytingin buradan geldiğine inanmıyorum dedim ve ayrıldım. Sonra zaten görünen o oldu ki 13 reytingten 5’i alta inince reytingi neyin getirdiği ortaya çıktı. Gerçek bir şey anlatılmıyordu çünkü. Çocuk sürekli aynı döngünün içinde çocuk onun elinde ötekisi için acı çekiyor, bunun elinde onun için acı çekiyor. Öteki alıyor kaçırıyor şeklinde yer alıyordu... Zaten vaat ettiği şeyi anlatmaya devam eden iş, 5 reytingle mi başladı, 5-6 , 6-7 , 7-6 , 6-5 o bantta inip çıkıyor. Çünkü vaat ettiği o. Vaat ettiği kitlenin beklentileri doğrultusunda da devam ediyor hikâyeye, öyle afakî değişiklikler olmuyor...Ama bakış açısı vaat ettiğin şey acı olduğuyla, bir felsefe olduğu arasında çatışınca, acının o şeyi vaat ettiğini görüyorsun.” (Berfu Ergenekon ile yapılan kişisel görüşme, 9 Eylül 2018).

Diğer bir örnek ise senarist Berna Eren Kaygun’dur. Berna Eren Kaygun, karakter oluşturulurken malzeme zenginliği sunabilecek nitelikte karakter oluşturulmaya özen gösterildiğini belirterek çocuk söz konusu olunca yeterince çalışılmadığının, çocuk karakteri ilginç kılmanın ötesinde çok fazla bir şeye dikkat edilmediğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda çocuk karakterler birbirinin aynısı gibi senaryolarda varlık kazanmaktadır. Reyting için acıklı sahnelerin bilerek uzatıldığını belirten Berna Eren (Kaygun), yönetmen ve yapımcının senaryoya müdahalesinin azımsanmayacak derece fazla olduğuna da dikkat çekmekte, çocuğun psikolojik ve toplumsal ortamının ihmal edildiği görüşüne katılmaktadır. Diğer yandan televizyon dizilerini bu bağlamda değerlendirdiğinde çocuğun istenen amacı gerçekleştirmek adına “*duygusal bir enstrüman*” ya da “*duygusal efekt*” olarak işlev gördüğüne şöyle dikkat çekmektedir: “... çocuğun psikolojik ve toplumsal ortamının ihmal edildiği” görüşüne katılıyorum. Özellikle yetişkin Türk dizilerinde çocuk, genel olarak bir “*serim*” aracı olarak kullanılıyor. Yani seyirciye aktarılmak istenen yeni bir olay, bir duygu veya benzeri bir durum ortaya çıktığında “*çocuk*” varlığı bir enstrüman olarak ya da atmosferi tamamlayıcı bir duygusal efekt olarak kullanılıyor. Yakın zamana kadar yapılan çocuk ve gençlik dizilerinde bile psikolojik ve toplumsal var oluşuyla, sadece kendine has etkilerle örülmüş bir çocuk karakter görmek oldukça zor. Hiç yok diyemem ama yapımlarımızda “*karakter*”den çok, *karikatürize edilmiş, aşırı iki uç arasında gidip gelen çocuk “tip”lerini görmek mümkün.*” (Berna Eren Kaygun ile yapılan kişisel görüşme, 05.04.2020).

Çocuk karakterlerin dizilerde yer alma durumu sosyo-psikolojik yönden incelendiğinde ana ve yan karakter olarak varlık gösteren çocukların belli başlı özellikleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. Genel itibariyle diziler özelinde bu kodlar incelendiğinde olumlu özellikleri olmasına rağmen olumsuz yaşam koşulları içinde resmedilen çocuk profilleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, akıllı, duyarlı, meraklı, heyecanlı, neşeli, sevecen, yardımsever, çalışkan, mutlu olmaya çalışan ancak yoksul, yetim, astım gibi rahatsızlığı olan ya da engelli, anne ya da babası tarafından terk edilmiş, yetimhanede büyüyen, evlilik dışı dünyaya gelen yoksul çocuklar olduğu gibi, zengin, varlıklı ve statülü bir aileye sahip, zeki ve akıllı olmasına rağmen anne babası ilgisiz olan, mutsuz, anne sevgisinden mahrum, baba

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey’ İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

sevgisine hasret, şımarık, başına buyruk ya da kıskanç gibi olumsuz özellikleriyle zengin çocuklar hikayelerde kendilerine uygun görülen rollerle ekranlarda boy göstermektedir. Diğer yandan yoksul olan çocukların aynı zamanda diğer bazı olumsuz özellikleriyle abartılarak temsil edildiği de dikkat çekmektedir. Örneğin yoksul olmasının yanı sıra asi, suç işlemeye meyilli, çocuk gelin, engelli, yetim ya da öksüz, babası cezaevinde, yetimhanede kalan, babası katil, annesi ölü, hayat mücadelesi vererek büyüyen, annesi tekerlekli sandalyeye mahkum, evlilikdışı olan, babasının varlığından haberi olmadan büyüyen, kaçırılıp sokağa bırakılan, konuşamayan, kimsesiz, lösemi hastası, öfkeli, üvey annesiyle olumsuz koşullarda büyüyen, işkenceci, hapisanede kalan, öldürülen, psikopat, merhametsiz, kapkaççı, hastalanarak ölen, babası zengin annesi hizmetçi vb. çok farklı olumsuz durum ve koşullarda resmedilen çocuk karakterler olduğu görülmektedir.⁹ Çocuk karakterlerin bu özelliklerle resmedilmesi, dizilerdeki çocuk karakterlerin inşasında önemli parametreler olmakta, çocuklar bu özellikleriyle hikayelerin önemli bir taşıyıcısı olarak konumlandırılmaktadır. Nitekim zengin bir yetişkinin hayatı anlatılırken bile çocukluğunda yaşadığı olumsuz durumlara gönderme yapılması bunun en önemli göstergesidir. Ne kadar kötü olursa olsun çocukluğunda yaşadığı sıkıntılara göndermeler yapılarak yaşamındaki tüm olumsuzluklara bir neden bulunmakta, bir yerde geçmişle hesaplaşırçasına karakterin yaptıkları haklı gösterilmeye çalışılmaktadır. ‘Güneşin Kızları’ dizisindeki Nazlı karakteri buna örnektir. ‘Kuzgun’ dizisindeki Kuzgun ve Kumru karakterleri de diğer örnekler arasındadır. Çocukların ciddi hastalıklar nedeniyle aileleriyle birlikte olumsuzlar içinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaları da yine çok fazla işlenen konular arasında yer almaktadır. ‘Şampiyon’ dizisindeki Güneş Karakteri, ‘Gel Dese Aşk’ dizisindeki Ece karakteri, ‘Oyunbozan’ dizisindeki Ada karakterleri bu örneklerden bazılarıdır. ‘Leke’ gibi birçok dizide de engelli çocukların acıklı yaşam hikayeleri anlatılmaktadır. Çoğusu ya annesi ya da babası tarafından istenilmeyen ya da terkedilen engelli çocuklar olarak hikâyenin önemli taşıyıcısı olan çocuk karakterlerdir. Anne ya da babası tarafından istenilmeyen, yoksulluk içinde büyümek

⁹ Çalışmanın tamamında yer alan Ekler kısmında incelenen dram türü diziler, çocuk karakterlere uygun düşen tanımlamalarla birlikte belli başlı özelliklere ilişkin kodlar eşliğinde “Dram Türü Dizilerde Çocukların Sosyo-Psikolojik Durumları” şeklinde tablo halinde detaylıca verilmiştir.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey’ İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

zorunda kalan, sokaklarda kaldığı için bir suç adamına dönüşen ya da gerçek anne babasını bilmeden zorluklar içinde büyüyen çocuklar ana ya da yan karakterler olarak dizilerin vazgeçilmez öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen 156 diziden birkaçı çocuk karakterin rolleriyle birlikte inşa edildiği hikâye eşliğinde Tablo 1’de gösterilmektedir:

Tablo 1: En Çok İzlenen Televizyon Kanallarında Yayınlanan Dram Türü Yerli Diziler ve Çocuk Karakterlerin Yer Alış Biçimi

Dizi Adı	Yıl	Kanal	Konu	Tema	Çocuk Karakter	Yaş	Cinsiyet	Rol
Güneşin Kızları Dram Aile Gençlik	2015	Kanal D	35 yaşında, üç çocuklu İzmirli bir edebiyat öğretmeni olan Güneş, 17 yaşındaki birbirinden tamamen zıt karakterli, çift yumurta ikizi olan kızları Nazlı, Selin ve onlardan iki yaş küçük Peri’nin yaşam hikâyeleri anlatılmaktadır. Güneş ve Haluk’un evlenmesi sonrası yaşananlar dizide işlenir.	Aşk, annelik duygusu ...	Nazlı/ Ana Karakter	7	Kız	İkiz çocuklardan büyük olanıdır. İnatçı, başı beladan kurtulmayan, kavgacı, bela bir genç kız olan Nazlı, babasının eksikliği çok çeker. Bir gün babasının onlara döneceğini ummaktadır ancak büyüdükçe, bunun saçma bir hayal olduğuyla yüzleşir. Bu yüzden annesinin hayatına giren erkeklere düşmandır.
Kuzgun Dram	2019	Star TV	Yusuf ve Rifat iki kıdemli polis ve çok eski dosttur. Uyuşturucu baronu Şeref Dağıstanlı’ya yönelik büyük operasyon düzenlerler ve Şeref kurtulmak için onlara yüklü miktarda rüşvet ve yanı sıra imtiyaz önerir. Yusuf teklifi reddederken Rifat kabul eder ve Yusuf kumpasla tutuklanır, meslekten men edilir. Yusuf’un cezaevine girmesi ile karısı Meryem ve üç çocuğu hedef alınır. Dizide bu çocuklardan Kuzgun’un kaçırıldıktan sonra yaşadıkları anlatılmaktadır.	Mesleki ahlak, ihanet, aşk, uyuşturucu kaçakçılığı, yoksulluk, hayatla mücadele...	Kuzgun /Ana Karakter Kumru /Yan Karakter	8	Erkek Kız	Yusuf’un kaçırılan büyük oğlu. Küçük yaşta sokaklarla tanışmış ve dünyanın sert, karanlık yüzünü görmüştür. Sokakta hayatta kalmayı kendi kendine öğrenmiştir. Kuzgun'un en küçük kardeşidir. Hayatını adalet, doğruluk ve dürüstlük üstüne inşa etmiştir. Babasının bir iftira sonucunda hapiste hayatını kaybetmesi ve Kuzgun'un kayboluşu, geçmişindeki acılar, Kumru'yu haksızlıklara karşı daha hassas, boyun eğmeyen ve mücadeleci biri haline getirmiştir. Gazeteci olmuştur.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında ‘Çocuk Birey’ İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

Şampiyon Dram Aksiyon	2019	TRT 1	Ringlerin namağlup şampiyonu olan ve istemeden rakibinin ölümüne neden olan Kafkas'ın, doğumda karısını kaybetmesi ve yeni doğan oğlu Güneş'in de annesinden kalan bir hastalık ile mücadelesini (baba-oğul birlikte) anlatan dizi.	Aşk, hastalık, anne özlemi, yalnızlık, rekabet, intikam, hayatla mücadele...	Güneş / Ana Karakter	7	Erkek	Annesi doğumda hayatını kaybetmiştir. Babası ile yalnız yaşamaktadır. Hastalığı nedeniyle babası yine ringe çıkmak zorunda kalmıştır.
Gel Dese Aşk Dram	2020	Atv	Dostları tarafından parmakla gösterilen ve yirmi yılı devirmiş örnek bir çift olan Murat ve Yasemin'in kırgınlıkların üstünde ayakta durmalarının hikâyesini anlatan dizi.	Aşk, ihanet, hastalık, aile sorunları	Ece/Yan Karakter	5	Kız	Yasemin ve Murat'ın küçük kızdır ve kalbinden rahatsızlığı vardır. Annesi sürekli onun hastalığının vicdan azabını çeker. Bu yüzden anne babası huzursuz bir evliliği sürdürürler.
Leke Dram	2019	Kanal D	Yetiştirme yurdunda büyüyen ve hukuk fakültesine girmeyi başaran Yasemin ile varlıklı bir ailenin iki çocuğundan biri olan Cem'in hikâyesi anlatılmaktadır.	Kimsesizlik, hayatla mücadele, hastalık, engellilik, zenginlik/yoksulluk	Murat /Yan Karakter	9	Erkek	Yasemin'in işitme engelli kardeşidir, Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kalmaktadır. Ameliyat olması için para gerekli olduğu için beklemek zorundadır.
Oyunbozan Dram	2016	Show TV	Yıllar önce yaşadığı kaybın sorumlusu olarak medya imparatoru Mahir Yamaner'i gören Emre, Yamaner ailesine karşı akıl almaz oyunlar içine girer ve bu yolculuğa Ece'yi de dâhil eder. Anne ve babası yıllar önce ölen Ece ise kardeşiyle birlikte teyzesinin evinde yaşar. Kardeşi Ada, ölümcül bir hastalığın pençesindedir ve küçük kızın yaşaması için tek çıkış yolu Emre'dir. Dizide Emre ve Ece'nin hikâyeleri anlatılmaktadır.	Hastalık, kimsesizlik, aşk, intikam	Ada /Yan Karakter	2	Kız	Anne ve babaları yıllar önce öldüğü için ablası Ece ile teyzesinin evinde yaşarlar. Eniştereleri sürekli psikolojik şiddet uygular. Ada ölümcül bir hastalığın pençesindedir.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

Karagül	Dram	2013	Fox Tv	Kocası Murat'la mutlu bir hayat sürerken birden kocasının Halfeti'de intihar ettiği haberini alan ve üç çocuğu ile kocasının ailesinin yanına yerleşen Ebru'nun gizlenen gerçeklerle birlikte yaşadıkları anlatılmaktadır.	Aşk, sırt, düşmanlık, aile sorunları, miras kavgası, kadına şiddet, hayatla mücadele	Rüzgâr /Yan Karakter	8	Erkek	Ebru ve Murat'ın ikinci oğlu. Astım hastasıdır. Babası Murat, amcası tarafından öldürülmüştür. Annesi ve kızkardeşleriyle o da sıkıntılar yaşamaktadır.
					Mehti /Yan Karakter	1	Erkek	Kendal'ın evlilik dışı ilişki kurduğu Sibel'den olan oğlu. Mehti'nin ölümüne babası sebep olur.	
Ihlamurlar Altında	Dram	2005	Kanal D	Elif ile Yılmaz'ın aşkıyla başlayan hikâye... Onların ayrılması ve Ömer'in Elif ile Yılmaz'ın ise Ömer'in kızkardeşi Filiz ile başlayan aşkı anlatılmaktadır.	Aşk, ihanet, zenginliğe özentisi	Elif /Yan Karakter	5	Kız	Ömer ile Elif'in kızı. Annesi doğumdan sonra ölür. Anneannesinin isteği üzerine ona anneanesi bakar. Babası ona bir süre kötü davranır. Karısını hatırlattığı için ondan uzak durmaya çalışır.
						Ahmet /Yan Karakter	6	Erkek	Yılmaz'ın kızkardeşi olan Fahriye'nin oğlu. Gerçek babası Cemil olmasına rağmen Salih'i baba olarak bilmektedir.

Örneklerde de görüldüğü gibi çalışmada incelenen dram türü dizilerde çocukların genelde aile sorunlarından dolayı mutsuz, anne babası sorunlu veya ayrı, anne babası kavga eden veya annesi şiddet gören, ebeveynlerinden herhangi biri tarafından terkedilen veya evlatlık verilen, babası katil olup annesini kaybeden ve hayat mücadelesi vererek büyüyen, zengin ancak şımarık ve meraklı, evlilik dışı doğup ölümüne babasının sebep olduğu, yetim olan ve anne sevgisine muhtaç, hayatla mücadele eden, yoksul ya da zengin ancak anne babasını kaybetmiş, sokak satıcısı, kimsesiz, otizmli, engelli, öksüz, inatçı, kavgacı, kıskanç vb. gibi sosyo-psikolojik durumlarla birlikte hikayede konumlandırıldıkları dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, çocukların genel olarak anne babası olmayan, ayrı olan ya da sorumsuz olan, ailesi sürekli huzursuzluk içinde yaşayan ve bu huzursuzluktan olumsuz şekilde etkilenen, yoksul, kimsesiz, zengin olmasına rağmen mutsuz, evlatlık verilen, evlilik dışı olan ya da türlü talihsizliklerle ve hayat mücadelesi içinde yoğrulan vb. bir tarafta konumlandırıldığı görülmektedir. Olumlu yaşam biçimine sahip mutlu rollerde çocuklar bulursa da genel resim olumsuzluklar üzerine kuruludur. Bu olumsuzlukların dram türü yerli dizilerde sıklıkla yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, çocuk öznenin duygusal sömürünün bir aracı olarak kullanıldığı ileri sürülebilir. Nitekim çocuklar bu yapı ve anlayış içinde yaşadıkları

olumsuz duygularla birlikte hikâyeye eklenmekte, aile odaklı yaşanan olumsuz ilişkiler içerisinde mutsuz ve yoksun bir profil çerçevesinde kendisine yer bulmaktadır. Bu anlamda çocuk karakterlerin dizilerde yer alış biçimi sorunsal bir hale gelerek veya getirilerek belirli bakış açılarıyla formüleştirildiğini ifade etmek mümkündür.

SONUÇ

Dunn’un ifade ettiği gibi “*Her ortam, hikâyeye anlatmak için kendi yöntemlerini geliştirir*” (2005). Bu hikâyeleri anlatmak için de farklı yollar, yöntem araçları gerekmektedir, aracın teknik yönlerini, öykü türlerinin kurallarını ve düzenlerini de kapsayacak bilgiler bu kapsamda önemli olmaktadır. Bu ortamların günümüzdeki en önemli örnekleri arasında televizyon kanalları gelmektedir. Ekranda farklı türde içerikleri izleyicisiyle buluşturan televizyon, bir kitle iletişim aracı olarak toplumda yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir. Toplumun geniş kesimlerince takip edilmeye devam eden ve uzun yıllar ekranlarda kalmayı başaran televizyon dizilerinden, birkaç haftalık yayın sonrası reyting kaygısı nedeniyle ekranlara veda eden kısa süreli dizilere varıncaya dek birçok yapım hep aynı amaçlarla hareket etmektedir. Bu amaçlar daha fazla gelir sağlamak, ses getirecek ve daha çok reklam getirisi olabilecek içeriklerle izleyici bağlılığı sağlamak, daha çok kâr elde edebilmek vb. şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Piyasa koşulları içinde bu amaçlar uğruna her konu işlenebilir, her toplumsal kimlik istenilen şekilde temsil edilebilir, yaş farkı ya da yaş kriteri gözetmeksizin her gruptan insan istenilen şekilde her hikâyeye eklenenebilir görülmektedir. Kuşkusuz bu anlayış içinde en çok zarar gören yine çocuklar olmaktadır. Yaşına uygun olmayan rollerde ekranlarda binlerce izleyicinin karşısına çıkan çocuk oyuncuların onları yine ekran başında izleyen çocuklara kadar her kesimden ve yaştan çocuk olumsuz şekilde etkilenenekte, psikolojik ve fiziksel yorgunluk durumu çok fazla dikkate alınmamaktadır. Bu durumu toplumda ya da yakın çevremizde sıklıkla gözlemlemek mümkündür. Nitekim toplumda yetim, öksüz, kimsesiz, taciz ve tecavüze uğrayan, sahipsiz kalan, fiziksel ve psikolojik şiddet gören çocuklar haber, film gibi medya içeriklerinde, özellikle de dram türü televizyon dizilerinde hikâyenin ya önemli bir taşıyıcısı ya da hikâyenin açıklanmasını sağlayan önemli bir öğesi durumuna gelmiş bulunmaktadır.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

Ancak özellikle dram türü içeriklerden televizyon dizileri incelendiğinde bunların çok abartılı bir gerçeklik içinde verildiğini görmek mümkündür. Başka deyişle, bu çocuklar gerçek yaşamda karşılaşılan olay ve durumlardan çok daha fazlasını yaşıyormuşçasına abartılı bir temsil, dil ve söylem eşliğinde dizilerde karakter olarak yetişkin bir bireymiş gibi varlık kazanmaktadır. Bu doğrultuda çocuk, dizi sektöründe yetişkin bakış açısından yola çıkılarak senaryoya yerleştirilmekte, piyasa mantığı içinde hareket eden bir sektörde oldukları için reyting yarışında ön planda tutulmakta ve daha çok izlenilerek reklamlardan daha fazla pay elde etme aracı halinde kullanılmaktadır.

Türk sinemasında belirli konu ve karakterlerle başlayan ve izleyicilerin duygularına hitap edip onları bu boyutta yakalamaya çalışan bakış açısı günümüze kadar uzanmış, televizyonun önemli program türlerinden biri olan televizyon dizilerinin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Dram türü yerli dizilerde çocuğun anlamlandırılması, konumlandırılması, çocuk birey olarak değerlendirilmesi, toplumsal bağlamda ve televizyona yansıyan biçimiyle onlara yüklenen norm, değer ve işlevler ile çocuğun sosyokültürel inşası, psikolojik etki unsuru şeklinde kullanılarak özellikle 'acı'yı temsil etme durumu, tüm bu özellikleriyle çocuk öznenin medyada yer alış şeklinin senaristlerin kaleminde, yönetmenin ve yapımcının elinde bir temsil biçimine dönüştüğü açıkça görülmektedir. Bu şekilde çocuk karakterlerin günlük ya da haftalık yayınlanan televizyon dizilerinde bir karakter olarak varlık kazanması ve sonrasında ise bir sektör haline gelen dizi piyasasının merkezine yerleşmesine yönelik sorunlu bakış açısı hala gözlemlenen bir olgudur. Bir ajitasyon kaynağı haline gelen çocuklar ana ve yan karakterler olarak önemli bir reyting aracı haline gelmiş bulunmaktadır. Özel yayıncılığın daha ilk yayınlarından itibaren çocuk öznenin çıkar elde etme güdüsüyle sorunlu bir şekilde ele alındığı ve işlendiği gözlemlenen ve sıkça dile getirilen konulardan biri haline gelmiştir. Bu çalışma, 1990'lı yıllardan sonra yayınlanan dram türü yerli dizilere odaklanarak geçmişten bugüne çocuğun bir karakter olarak hangi rollerle nasıl ve ne şekilde inşa edildiğine odaklanmış, çocuğun özellikle olumsuz durumlar dahilinde televizyon dizilerinde temsil edildiğini bulgulamıştır. Araştırma sonucunda yaş ve cinsiyet fark etmeksizin çocuk karakterlerin abartılı gerçeklikler içinde, olumsuz

hayat hikayelerine eklenerek ‘acı’nın odağında ve duyguları sömürecek tarzda hikayeler içinde konumlandırıldığı, bu anlayışla da bir ürün haline getirilerek değersizleştirildiği görülmüştür. Her geçen gün sayıları artan ancak niteliği azalan televizyon dizilerinin olmazsa olmaz ögesi durumuna getirilen çocuklar, günümüzde olduğu gibi sonraki süreçte de dizilerde boy göstermeye devam edecektir. Süregelen bu anlayışın sorunlu doğasını fark edebilecek izleyici kitlesinin varlığı problemi ile çocuk da hak ettiği değeri göremeyeceği medya ortamında sonraki süreçte de çok daha fazla sömürülecek gibi görünmektedir. Bu bağlamda çocuğun anlamlandırılması, dizilerde konumlandırılması, çocuk birey olarak değerlendirilmesi, toplumsal bağlamda ve televizyona yansıyan biçimiyle onlara yüklenen norm, değer ve işlevler ile çocuğun sosyokültürel inşası, psikolojik etki unsuru şeklinde kullanılarak özellikle acıyı temsil etme durumu, tüm bu özellikleriyle medyada yer alış biçimi, sorunlu yapısını günümüzde de korumaktadır. Çoğunlukla çocuğun ajite edildiği, duygusal tatmin ve çıkar için kullanıldığı, dizi setlerinde çocuk işçilerin durumlarının kötülüğü, çocuğun fiziksel ve psikolojik bağlamda ihmal edildiği, çocuk izleyicilerin içeriklerden olumsuz anlamda etkilendiği vb. birçok sorun sürekli dile getirilmektedir. Ancak eyleyenler açısından sorunların kökenine inilmesi gerektiği ve onların bakış açısından aslında neyin bu değişmez addedilen uygulamaları sürekli kıldığı açığa kavuşturulması gereken önemli konular arasında yer almaktadır. Sorun olarak belirlenen konu ve uygulamaların bir anlamda somutlaştırılması ile çocuğun genel olarak medya içeriklerinde, özel olarak da televizyon dizilerinde ‘kullanılması’, başka deyişle ‘sömürülmesi’nin engellenmesi, bu bağlamda bazı düzenlemelerin varlığını gerektirmektedir. Zira çocuklarla ilgili bu alan, gerek toplumsal düzeyde ve devlet politikası içinde, gerekse hukuki zeminde ele alınması, değerlendirilmesi gereken ve bir politika uygulamasına gerek duyulan konular arasında görülmektedir. Nitekim sektör içinde tekrarlanan, herkesin bildiği, istemeden de olsa uyduğu ya da karşı koyamadığı bu bakış açısının ve uygulamaların zaman geçtikçe ve içerikler arttıkça daha da sorunlu bir hale geleceği aşikârdır. Zaten geç kalınmış bir alanda alınacak her önlem ve sorunların giderilmesine katkı sağlayacak her karar, hâlihazırda var olan sorunların sonraki sürece taşınmasının önünü kesecek, bu anlamda problemlerle dolu dizi sektörü çocuk açısından belli kriterlere kavuşacaktır. Diğer yandan ailelerin

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

de çocukları oyuncu olmaları için ajanslara kaydettirerek bir şekilde gönüllü şekilde dâhil olduğu bu istismarın önüne geçilmesi sağlanacak, savunmasız olan çocukların yaşlarının gerektiği haliyle medyada yer almasının önü açılacaktır. Bu bağlamda Aile, ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yanı sıra, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, toplumsal örgütler, dernek ve kuruluşlar hep birlikte hareket ederek bu istismarın ve uygulamaların sona erdirilmesine taraf olabilirler. Çocuğun sahip olduğu haklar perspektifinde zihinsel, fiziksel ve ruhsal durumlarına uygun olacak şekilde medya içeriklerinde varlık göstermeleri için caydırıcı nitelikte kararlar alabilirler.

KAYNAKÇA

- AK, Sibel (2019). "Melodram Anlatısında Sıradan İnsanın Sınıf Atlama Sorunu: O Ses Türkiye Örneği" (Editör), İrfan Hıdıroğlu. Acun Medya/Televizyonun Eğlendirme İşlevine Eleştirel Bir Bakış, Konya: Literatürk Academia, s.83-131.
- BERGER, Arthur Asa (2018). Medya Çözümleme Teknikleri, (Çev: Nilüfer Pembecioğlu), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BİLGİN, Nuri (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÇALAK, Erdoğan (2012). "Birey ve Bireyleşme: Psikolojik Bir Analiz", Muhafazakar Düşünce, 8 (32), s.199-218
- DUNN, Anne (2005). "The Genres Of Television", (Editörler) Fulton, Helen; Huisman, Rosemary; Murphet, Julian; Dunn, Anne; Narrative And Media, United States of America by Cambridge University Press, New York, s.125-139.
- EFE, Fehmi (1992). Dram Sanatı: Göstergibilimsel Bir Yaklaşım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ELKİND, David. (2001) "Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme ve Eğitim" (Çev:Emine Gül Kapçı) Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk : 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, 16-18 Ekim 2000 (Bildiriler), (Yay. Haz.)

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, s.15-25

ERASLAN, Levent (2019). "Çocukluk Sosyolojisine Giriş", Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 4 (7), s.81-103.

ERDOĞAN, İrfan (2012). Pozitivist Metodoloji ve Ötesi, Araştırma Tasarımları, Niteliksel ve İstatistiksel Yöntemler, Ankara: Erk Yayınları

ESSLİN, Martin (1991). Televizyon Çağı Tv Beyaz Camın Arkası, (Çev: Murat Çiftkaya), İstanbul: Pınar Yayınları.

GANDER, Mary J., GARDİNER, Harry W. (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi, (Çev: Ali Dönmez, Nermin Celen, Dr. Bekir Onur), Ankara: İmge Yayınları.

GERBNER, George; GROSS, Larry; MORGAN, Michael; SİGNORİELLİ, Nancy (2014). "Televizyon ile Büyüme: Kültivasyon Perspektifi", (Editör), George Gerbner. Medyaya Karşı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.281-312.

GİDDENS, Anthony (2012). Sosyoloji, (Haz. Cemal Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

KAPLAN, Yusuf (1992). Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

KARASAR, Niyazi (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar- İlkeler - Teknikler, Ankara: Nobel Kitap.

MUTLU, Erol (1991). Televizyonu Anlamak, Ankara: Gündoğan Yayınları.

PAKER, Kamile Oya (2015). "Çocuk Temsilleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi", (Editör) Selda İçin Akçalı. Çocuk ve Medya, Ankara: Nobel Yayıncılık, s.129-155.

POSTMAN, Neil (1995). Çocukluğun Yok Oluşu, (Çev: Kemal İnal). Ankara: İmge Kitabevi.

TANSUĞ, Sezer (1982). İnsan ve Sanat, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KOTANLI KIZILOĞLU, Şadiye ve YILMAZ, Adem (2023). Geleneksel Televizyon Yayıncılığında 'Çocuk Birey' İnşası: Dram Türü Dizilerde Çocuk Karakterler. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (1), 647-683.

TİAK (2021) Televizyon İzleme Ölçümü 2020 Yıllığı.
<https://tiak.com.tr/upload/files/2020yillik.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2022

ÜSTEL, Füsun (2008). "Makbul Vatandaş"ın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Anayasası, https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412382/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi: 01.01.2023

<http://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 04.12.2022

<https://televizyongazetesi.com/yurek-cikmazi-dizisinin-yayin-gunu-ve-yayin-tarihi-belli-oldu/1340672>, Erişim Tarihi: 07.02.2023

<https://www.atv.com.tr/ates-kuslari/1-bolum/izle>, Erişim Tarihi: 03.02.2023

Yazarların çalışmaya katkı oranları eşittir.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.